

Panoràmica de la immigració a Catalunya³

Aquesta primera part de contextualització sociodemogràfica a l'*Informe sobre la integració de la població estrangera a Catalunya* parteix de tres premisses: en primer lloc, la necessitat d'enquadrar l'evolució del darrer any en el marc més ampli de la crisi econòmica que es va iniciar el 2008 i que continua essent l'horitzó sociodemogràfic en el qual cal considerar la integració; en segon lloc, cal repetir que la panoràmica està condicionada per la informació disponible i la seva qualitat, que, com es veurà, en algunes ocasions afegeix interrogants a la incertesa imposada per la crisi econòmica, i, en tercer lloc, s'ha volgut donar, en la mesura que ha estat possible, continuïtat a la perspectiva que es va adoptar en l'informe anterior, en tot cas afegint alguna dimensió no considerada aleshores, com la territorial.

D'aquesta manera, el present capítol es divideix en tres parts: en primer lloc, **el context demogràfic 2008-2014** pròpiament dit, on es contemplen l'evolució dels fluxos migratoris internacionals, les principals característiques dels estocs, incidint en la diversitat de les primeres nacionalitats assentades a Catalunya, i l'impacte tant dels naixements com de les nacionalitzacions que, si tenim en compte la reducció dels fluxos d'entrada, han pres una significació especial en el creixement o decreixement dels diferents col·lectius assentats en el territori català.

En el segon apartat, s'aborda **la dimensió sociodemogràfica de la integració de la població estrangera** a Catalunya, començant per la dimensió laboral, que, atès el caràcter forçadament sintètic d'aquest informe, se centra en l'evolució de l'activitat i l'ocupació. També es tracta la dimensió econòmica, on es consideren indicadors de pobresa de diferents fonts, tant pel que fa als individus segons diferents agrupacions com des d'una perspectiva de la llar. En tercer lloc, s'ha considerat la dimensió de la llar i la família, gràcies a la disponibilitat de les dades del Cens de 2011. En quart lloc, es presta atenció als trets principals que ens lliuren pistes sobre el camp educatiu, i, finalment, en cinquè lloc, s'hi afegeix la dimensió del coneixement de la llengua, que en el nostre país té una especial significació tant pel que fa al reconeixement de la integració cultural com a la capacitat de mantenir relacions interculturals i acompanyar la integració en els àmbits considerats abans.

Per acabar, i com a novetat, s'ha afegit un apartat sobre **la dimensió territorial** amb tres objectius: donar compte de l'alta diversitat poblacional producte de la immigració internacional i com pot estar variant arran de la crisi econòmica; fer una primera aproximació a la segregació residencial de les principals nacionalitats assentades al territori, la qual cosa implica l'adopció de l'escala inframunicipal, i, en darrer lloc, recollir els processos de

---

3. Andreu Domingo i Jordi Bayona, Centre d'Estudis Demogràfics (CED).

concentració als barris com a indicador de les condicions d'apropiació de l'espai que repercutiran en l'assimilació o manca d'assimilació espacial de la població immigrada. Es clou el capítol amb un apartat a tall de conclusions.

2.1. El context demogràfic, 2008-2014

2.1.1. L'evolució dels fluxos migratoris: recuperació després de la crisi?

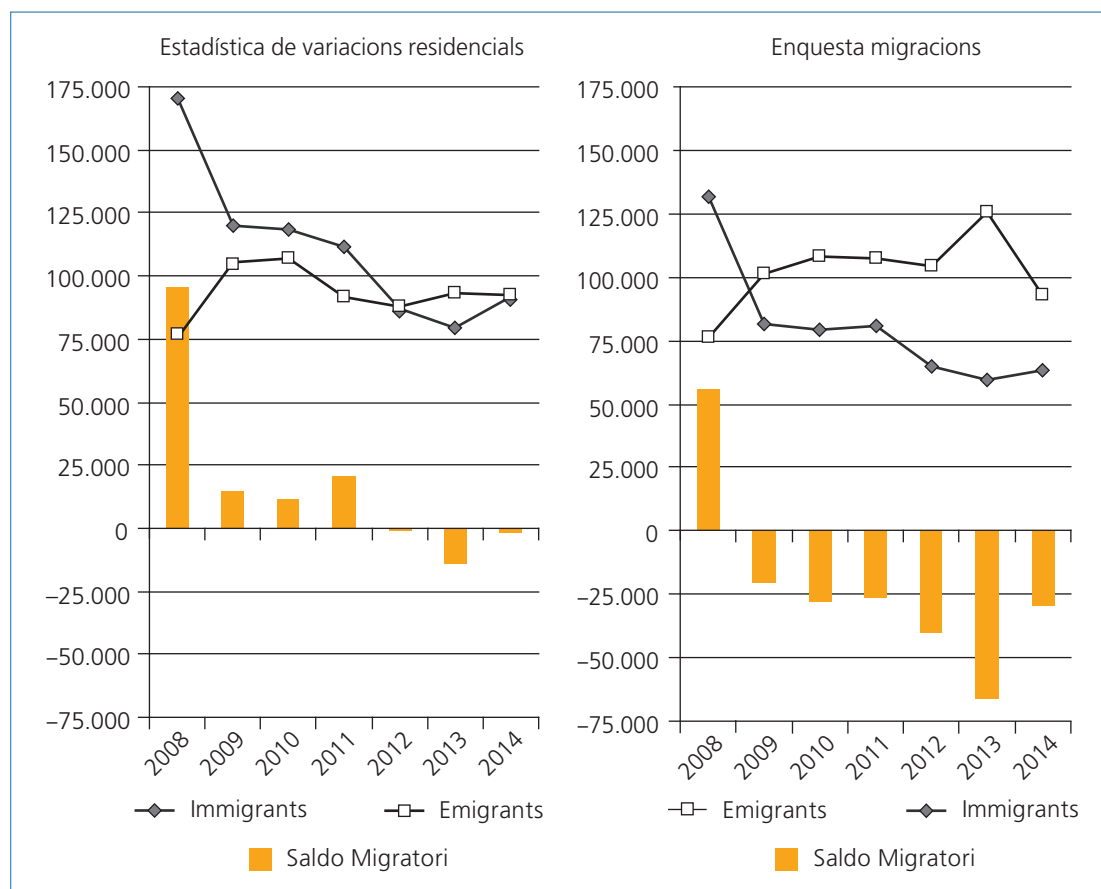
Segurament, el fet més memorable del darrer any en relació amb els moviments migratoris ha estat la tímida recuperació de la immigració internacional, que, en conjunció amb un també lleu descens de l'emigració, ha fet disminuir el saldo migratori negatiu, que el 2013, segons l'*Encuesta de migraciones* (EM) de l'INE, havia arribat a les 66.091 sortides per sobre de les entrades⁴ (figura 2.1).

Des del 2009, aquest saldo migratori negatiu hauria estat el responsable de la pèrdua de 210.324 residents estrangers. En la disminució de l'emigració podria haver fet un paper important el mateix esgotament del retorn, que, fins a aquest moment ha seguit representant el volum més significatiu de tot el període (el 89,8% de tots els moviments a l'exterior des de l'esclat de la crisi fins al 2014 han estat protagonitzats per població nascuda a l'estranger). Si ens fixem en les variacions per lloc d'origen i nacionalitat dels fluxos d'emigració, no hauríem de descartar l'augment de l'emigració de persones nacionalitzades espanyoles amb l'increment extraordinari que, com es veurà més endavant, van tenir les nacionalitzacions l'any 2013 (gairebé triplicaven les del 2012).

En relació amb la lleu remuntada de la immigració, cal assenyalar que, segons les dades de l'Estadística de variacions residencials (EVR) (l'Enquesta de migracions (EM) no recull el detall nacional desagregat), aquest augment s'ha donat sobretot al conjunt llatinoamericà i a Europa (figura 2.2). A Llatinoamèrica, trobem dos grups ben diferenciats: en primer lloc, aquells països que eren els últims a arribar just abans de la crisi (per exemple: Hondures, Bolívia o Brasil), i que ara incrementen novament els seus fluxos, i, en segon lloc, països nous, vinculats indirectament amb la Llei de la memòria històrica o, el que és el mateix, amb els països llatinoamericans on havia estat rellevant la migració espanyola en general i catalana en particular durant el període 1939-1955, com, per exemple, Veneçuela o Mèxic. Per descomptat, el volum més important de Veneçuela està relacionat amb l'empitjorament progressiu de les condicions econòmiques i d'inseguretat política al país, circumstància que fa pensar en un creixement en el futur. Pel que fa a Europa, l'increment s'ha donat tant a la Unió Europea, amb Romania al capdavant, com a l'Europa extracomunitària, amb un increment per raó de la població ucraïnesa (que podria estar relacionada amb el conflicte entre Ucraïna i Rússia) i la població russa (altres característiques sociodemogràfiques).

---

4. Cal apuntar que l'*Encuesta de migraciones* és una estimació que produeix l'INE a partir de les dades bàsiques de les *Estadísticas de variaciones residenciales* per corregir la palesa subestimació en l'emigració, i els biaixos que la forma de registre de les baixes produeix tant en el seu nombre final com en el desplaçament en el calendari d'aquest registre. És per aquesta raó que utilitzem l'*Encuesta de migraciones*.

Figura 2.1. Immigrants, emigrants i saldo migratori d'estrangers a Catalunya, 2008-2014

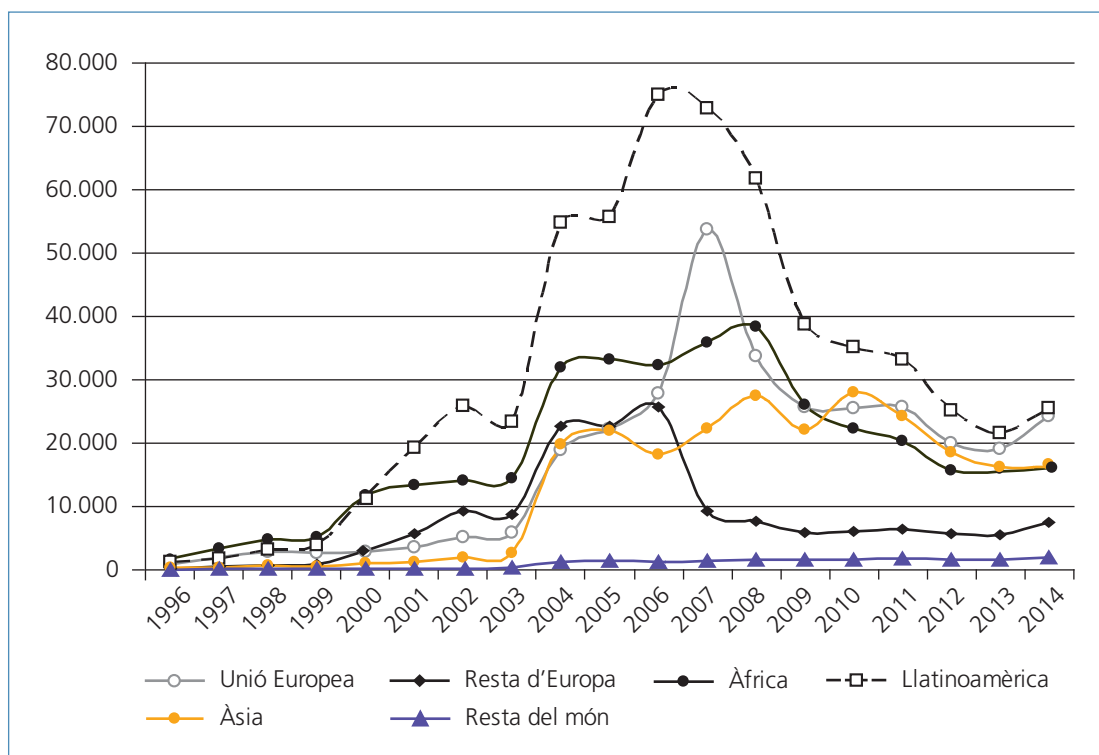
Comentaris metodològics: a les EVR no s'han tingut en compte les baixes per caducitat, publicades el 2012 i el 2013.

Font: elaboració CED a partir de l'EVR i de l'Enquesta de migracions, amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE).

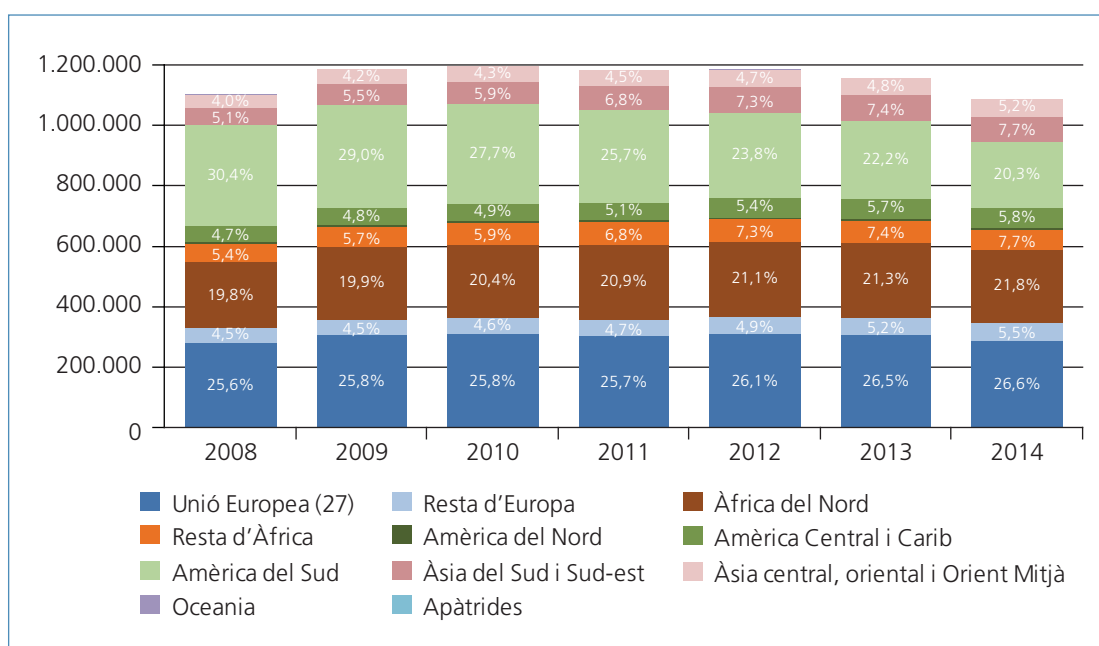
2.1.2. Els estocs de residents estrangers i immigrants

Pel que fa a l'evolució de la població immigrada, la lleu disminució d'efectius, el canvi de jerarquies per orígens i el manteniment de la gran heterogeneïtat de les poblacions presents constitueixen els trets més significatius del darrer període.

Si s'observa la progressió de la població amb nacionalitat estrangera per grans orígens continentals (figura 2.3) des de l'inici de la crisi l'any 2008, la primera constatació és que els estocs van seguir creixent just després de la crisi: així, si el 2008 s'enregistraren 1.103.533 persones empadronades estrangeres, l'any següent van augmentar fins a 1.189.002. Malgrat el descens dels fluxos i l'increment de l'emigració, la davallada de la dinàmica migratòria només es va deixar sentir clarament a partir de l'any 2011, i va arribar el 2014 a un total d'1.088.942 de residents estrangers, i va haver-hi un descens de 110 mil persones des dels màxims de 2010. Respecte a la distribució percentual, la variació més significativa ha estat el descens dels llatinoamericans, que si el 2008 representaven el 30,4% de tots els residents estrangers, amb 335.677 persones, el 2014 havien minvat fins al 20,3%, amb 221.041. Aquesta reducció és producte de les nacionalitzacions i de l'emi-

Figura 2.2. Entrades de l'estranger per grans orígens continentals, Catalunya, 1996-2014

Font: elaboració CED, Estadística de variacions residencials 1996-2014 (INE).

Figura 2.3. Evolució dels principals orígens estrangers a Catalunya, 2008-2014, per nacionalitat

Font: elaboració CED a partir del Padró continu de població, amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

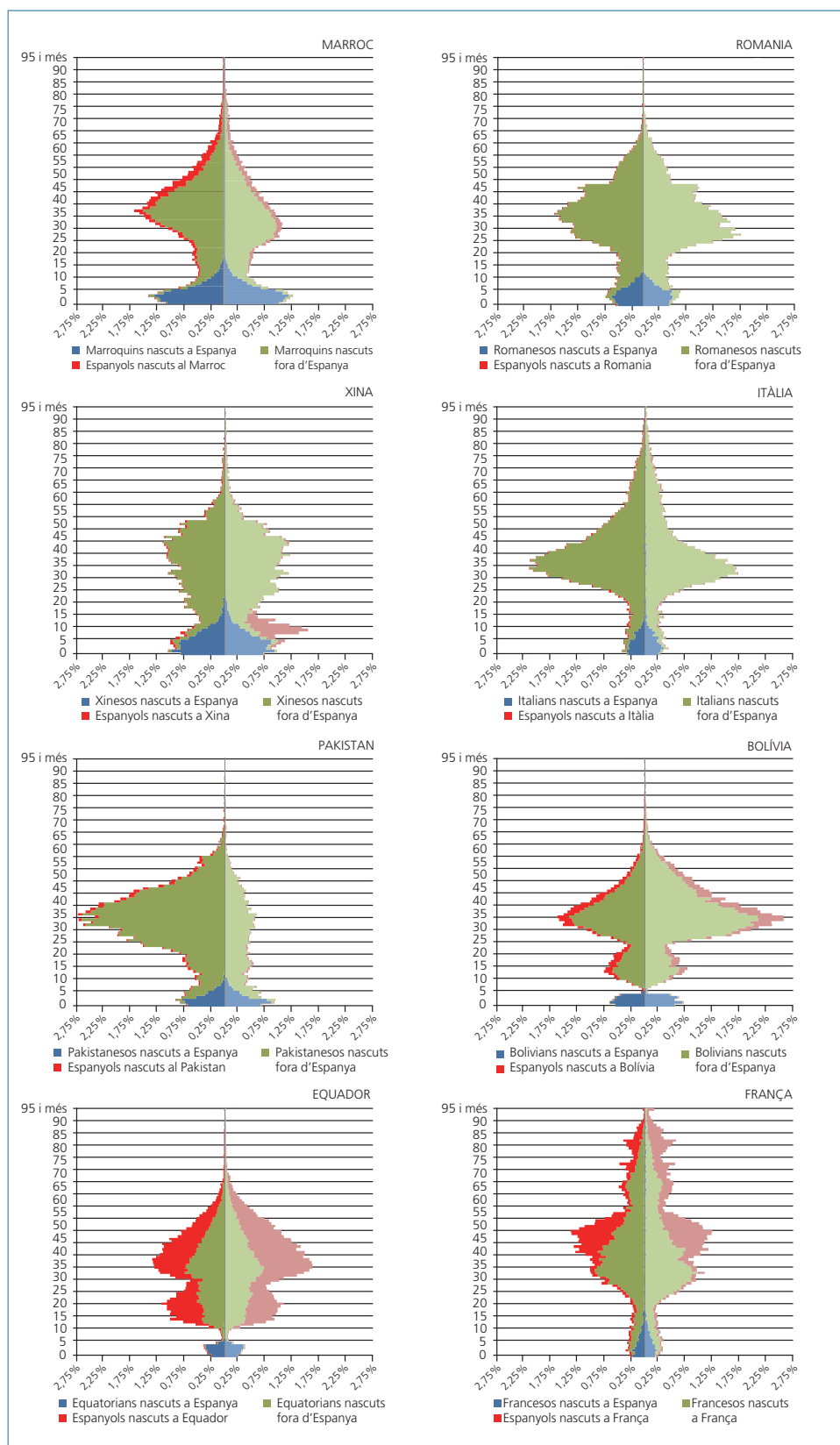
gració bàsicament de retorn, però també de la reemigració. Un fet que els situava, per primer cop des del boom migratori, per sota d'altres agregacions continentals, com, per exemple, el 26,6% de ciutadans amb nacionalitats d'altres països de la Unió Europea (que en nombres absoluts han augmentat en 7.680 persones), o el 21,8% dels africans del nord (amb el màxim augment absolut, 19.416 persones).

Les piràmides de població dels principals orígens per lloc de naixement i nacionalitat (figura 2.4), a 1 de gener de 2014, ofereixen una perspectiva de la gran heterogeneïtat de les poblacions a les quals s'acostuma a fer referència de forma genèrica amb massa lleugeresa. Diversitat demogràfica, en primer lloc, que deriva de les diferents estratègies migratòries, i temporal, relacionada amb l'any d'arribada i, per tant, de l'antiguitat d'unes poblacions producte de diferents fluxos migratoris. Diversitat, però, també promoguda per la jurisprudència, que s'aplica de forma desigual sobre cadascun dels orígens i que, impensadament, provoca que les piràmides tinguin trets demogràfics singulars.

En el primer grup, la diversitat «demogràfica» pròpiament dita destaca en l'equilibri o desequilibri entre els sexes, com, per exemple, la notable masculinització de la piràmide pakistanesa (74,9% d'homes) o, al contrari, la feminització de la boliviana (59,6% de dones), que, al seu torn, contrasten amb les piràmides molt equilibrades (com la xinesa, que ens parla d'una migració familiar, també detectable per la presència de múltiples generacions). Així mateix, es pot assenyalar el pes dels menors nascuts a Espanya, força apreciable en el cas marroquí (el 78,6% dels infants menors de 15 anys ja han nascut a Espanya), o els xinesos (el 76,6%).

Juntament amb les causes demogràfiques que expliquen les estructures per sexe i edat estrictament, destaquen les diferències causades per la legislació. Aquestes diferències es visibilitzen amb el nombre rellevant de nacionalitzats d'origen equatorià (el 55% de la població nascuda a l'Equador ja té la nacionalitat espanyola), o el francès, amb la peculiaritat d'un perfil molt més envellit que la resta, que amalgama el producte dels antics emigrants espanyols i descendents nascuts a França amb migrants francesos jubilats, que conviuen amb una nova població jove, i, fins i tot, un incipient nombre de menors ja nascuts a Espanya. La discriminació positiva en l'adquisició de la nacionalitat espanyola a favor de la població llatinoamericana fa que, amb el temps, l'elevada proporció de nacionalitzats que hem observat a la piràmide equatoriana es verifiqui a d'altres orígens llatinoamericans. També com a distorsió jurídica cal assenyalar, respecte a l'Equador i Bolívia, la notable absència entre els grups de menors, de població per sobre dels set anys aproximadament, que correspon als descendents d'equatorians o bolivians nascuts a Espanya als qui es va atorgar, per defecte, la nacionalitat espanyola per impedir que quedessin com a apàtrides, ja que l'ordenació jurídica d'ambdós països no reconeixia aleshores els nascuts fora del seu territori. Malgrat que aquesta peculiaritat va ser modificada, segueix essent perceptible l'absència, ja que, en ser espanyols nascuts a Espanya, la seva vinculació a la població originària dels progenitors resulta invisible per al registre estadístic. Per altra banda, crida l'atenció la població femenina menor espanyola nascuda a la Xina, que correspon a l'adopció internacional. Finalment, en el cas italià caldria tenir present que el 47,3% dels italians no nascuts a Espanya tampoc no han nascut a Itàlia, amb una presència més que notable d'oriünds de Llatinoamèrica (el 57,9% d'aquests italians són nascuts a l'Argentina, el 14% a l'Uruguai i el 5,4% a Veneçuela, per exemple).

Figura 2.4. Piràmides de població de les principals nacionalitats presents a Catalunya, 2014, per nacionalitat i lloc de naixement

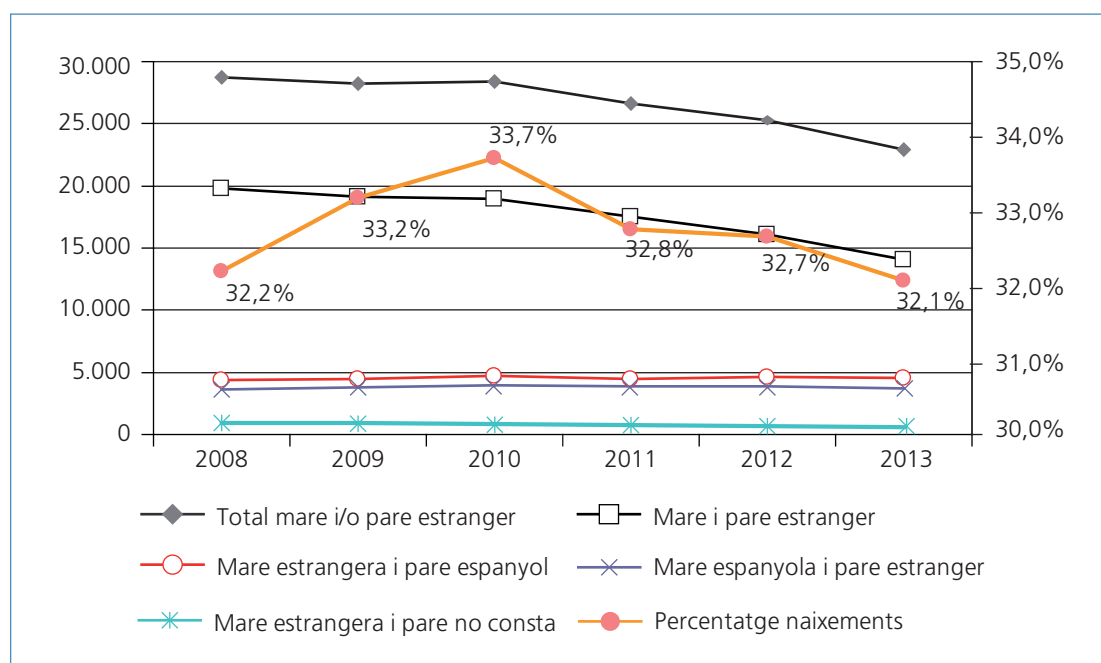

Font: elaboració CED, Padró continu de població de 2014, amb dades de l'IDESCAT.

2.1.3. L'impacte dels naixements i les nacionalitzacions

Amb la caiguda dels fluxos migratoris, els naixements han adquirit una nova importància. No per la seva pretesa acció compensadora de la baixa natalitat del país, sinó perquè ara per ara constitueixen (juntament amb la migració interna) el factor més important de creixement de certs col·lectius a diferents escales territorials. Bàsicament, l'evolució dels naixements de pare o mare nascuts a l'estranger ha variat en funció del volum de la població immigrada, amb una estructura que, en conjunt, es concentrava en les edats fèrtils tant dels homes com de les dones, i amb una distribució per estatus marital favorable a la natalitat. Així, a banda del descens del nombre de matrimonis susceptible de respondre a les restriccions econòmiques plantejades en l'àmbit familiar que afecten els projectes reproductius immediats, a partir del 2010 disminueix progressivament el nombre de naixements representats per les parelles en les quals ambdós han nascut a l'estranger, que pel seu pes acaben arrossegant el del conjunt de naixements. Aquest efecte és més clar encara en el percentatge que representen els naixements producte d'un progenitor estranger, com a mínim, sobre el total de naixements, amb un màxim del 33,7% l'any 2010 –que coincideix amb el màxim de població registrada en total–, i un mínim actual del 32,1% que se situa en el punt de partida (figura 2.5). Els fills de mare estrangera i pare espanyol o a l'inrevés, mare espanyola i pare estranger es mantenen gairebé estables, tot i que augmenta el seu pes sobre el total de naixements amb algun progenitor nascut a l'estranger, del 27,8% de 2008 es passa al 36,1% de 2013.

Figura 2.5. Evolució dels naixements segons origen dels pares, 2008-2013

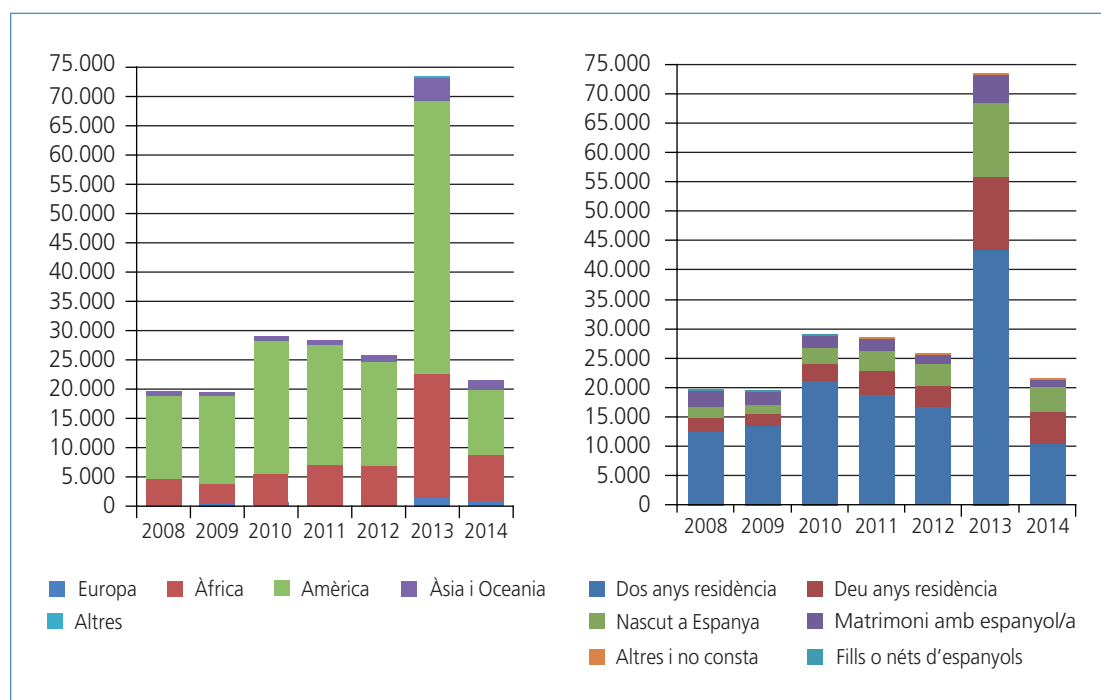

Font: elaboració CED a partir del Moviment natural de la població, amb dades de l'INE.

Finalment, cal fer esment de l'evolució de les nacionalitzacions. Un cop d'ull a la figura 2.6 mostra que el fet més notori ha estat l'extraordinari increment de l'any 2013: les 25.891 sol·licituds de 2012 es multipliquen per tres, i passen a les 73.468 el 2013. Cal

relacionar aquesta anomalia amb el coll d'ampolla que s'havia anat creant en els anys precedents a causa de la confluència de l'augment de les sol·licituds de persones d'origen llatinoamericà –que havien protagonitzat el boom migratori–, amb les d'altres orígens que ja havien arribat abans. L'increment es verifica també en les causes d'obtenció de la nacionalitat, tant per als qui feia deu anys que residien aquí o més com per als fills nascuts a Espanya, en ambdós casos multiplicant per 3,4 les nacionalitzacions de l'any precedent. El retorn d'àmbits molt més baixos de 2014, en canvi, manté la nova distribució tant d'orígens (amb més presència d'extracomunitaris no llatinoamericans) com del percentatge ascendent que significa els deu anys de residència o haver nascut a Espanya, entre les vies d'accés. Així, si fins al 2012 la distribució per via d'accés corresponia a un 64,8% als dos anys, un 14,2% als deu i un 14,3% als naixements, el 2014 aquests percentatges s'han modificat a favor de les dues darreres causes, amb un 47,7%, un 25,8% i un 19,6%, respectivament.

Figura 2.6. Evolució de les nacionalitzacions a Catalunya, per nacionalitat anterior i via d'accés a la nacionalitat, 2008-2014

Font: elaboració CED a partir del Padró continu de població, amb dades de l'Observatorio Permanente de la Inmigración.

2.2. La dimensió sociodemogràfica

2.2.1. La dimensió laboral: activitat i ocupació

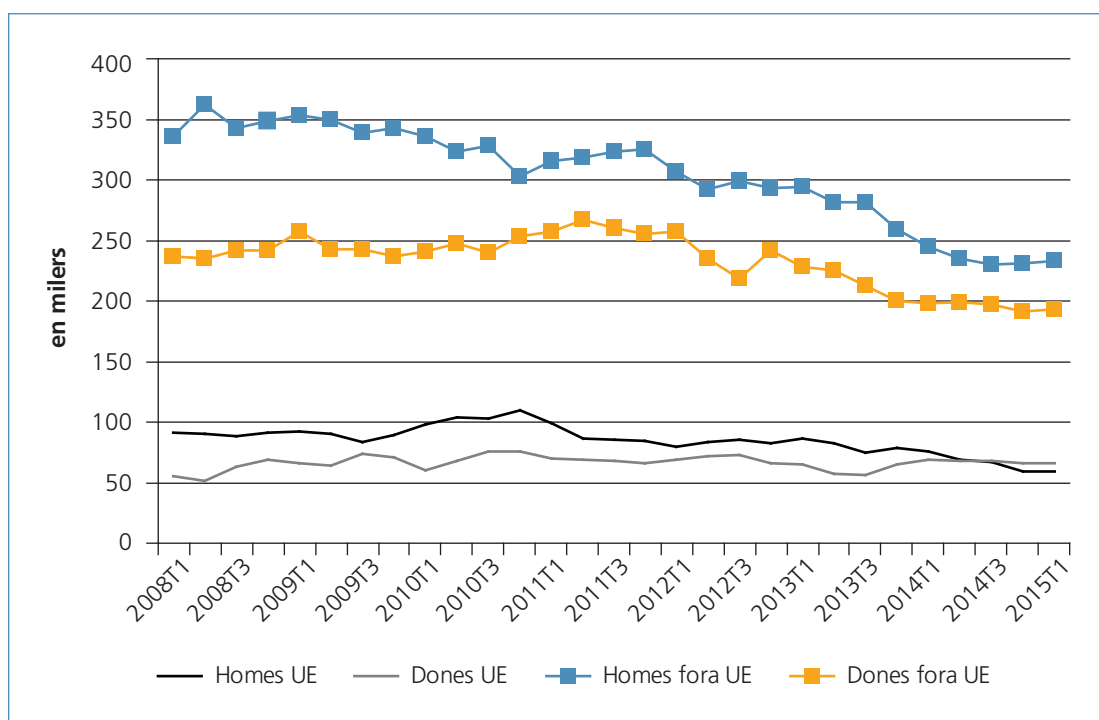
Per prendre el pols a la integració laboral durant aquests darrers anys cal tenir en compte el context marcat per les diferències de gènere –on els homes es veuen més colpejats per l'atur–, en el qual mentre que la població activa disminueix per als estrangers –en general–, per causa de l'emigració, l'atur augmenta amb proporcions molt més elevades en

comparació de la població autòctona i amb grans disparitats per orígens dins la població immigrada.

Quan es parla de la població activa en edat de treballar (figura 2.7), el primer que crida l'atenció és la declaració desigual d'activitat entre els estrangers extracomunitaris i els comunitaris, tret que no ha d'estranyar si es té en compte l'estructura contrastada d'edats d'aquestes dues poblacions, amb un considerable gruix de població comunitària no activa. En la diferència per sexes, més que no pas el nivell més baix de les actives que dels actius, crida l'atenció la tendència al creixement que es constata en la població activa femenina des de l'any 2008 fins al primer trimestre de 2012 (quan passa de 237 mil persones actives a 257,5 mil). Part d'aquest augment era degut a l'anomenat *efecte addició*, és a dir, a dones que abans de la crisi no es declaraven actives i per raó de la situació familiar –sovint l'atur dels cònjuges, pares i fills–, decideixen declarar-se actives i cercar un lloc de treball. L'exemple més evident és el de la població activa femenina africana, que, de 2007 a 2014, ha incrementat la seva taxa d'activitat femenina del 34,3% al 53,3%. Malauradament, aquest increment de l'activitat femenina té la seva rèplica directa en un augment quasi proporcional de l'atur. A la fi s'imposa, igual que en el cas dels homes, una disminució en el nombre d'actius per causa de l'efecte conjunt de l'emigració i les nacionalitzacions.

Figura 2.7. Evolució trimestral del nombre d'actius de nacionalitat estrangera per sexe i pertinença o no a la Unió Europea, Catalunya, 2008-2015

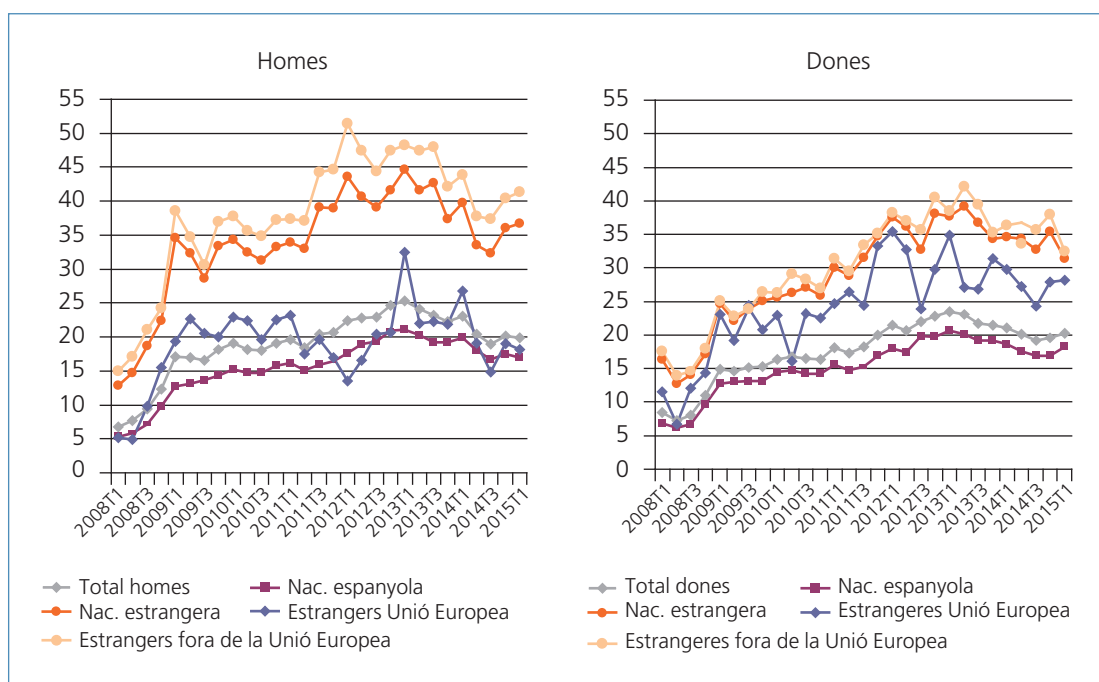
Font: elaboració CED, Enquesta de població activa (EPA), 2008-2015 (INE).

En conjunt, aquesta crisi s'ha caracteritzat per castigar més el sexe masculí que el femení en l'atur (independentment de la nacionalitat), la qual cosa és relativament distinta a d'altres crisis, ja que, tradicionalment, les dones eren les primeres a ser expulsades del mercat de treball. El protagonisme de la bombolla immobiliària (i, per tant, del sector de la

construcció i derivats) explica en part aquest biaix de gènere, mentre que l'altra part s'explica pel manteniment de la demanda de serveis en general –fortament feminitzada, especialment en el cas de les dones estrangeres extracomunitàries concentrades en la cura d'avis i d'infants i el servei domèstic–, que ha seguit amb una demanda, si no creixent, tampoc minvant, comparable als sectors d'activitat on es concentren els homes.

L'evolució de l'atur és un dels indicadors que, malgrat la seva aparent simplicitat, més informen sobre les desigualtats, tant per raó de gènere com per l'origen de la població estrangera durant el període. Si analitzem les dissimilituds entre espanyols i estrangers, i dins d'aquests darrers, entre comunitaris i extracomunitaris per sexe (figura 2.8), es pot constatar com són de colpidores les diferències: mentre que l'atur en els homes espanyols oscil·la entre el 5,3% inicial el primer trimestre de 2008 al màxim del 21,1% el primer trimestre de 2013, els estrangers extracomunitaris se situen d'inici amb un atur que triplica el dels espanyols (15,0%), que s'enfila fins a superar el 50% el primer trimestre de 2012. La situació d'aquest darrer 2014 i primer trimestre de 2015 per als qui posseeixen la nacionalitat espanyola sembla haver-se estabilitzat en un elevat 17%, però entre la població extracomunitària segueix doblant amb escreix aquest percentatge fins a assolir el 41,4%. La població comunitària (tot i incloure la població romanesa, amb una inserció laboral més propera a l'extracomunitària que al conjunt de la UE) es mou en valors similars als de l'espanyola.

Figura 2.8. Evolució de l'atur per sexe i nacionalitat, Catalunya 2008-2015

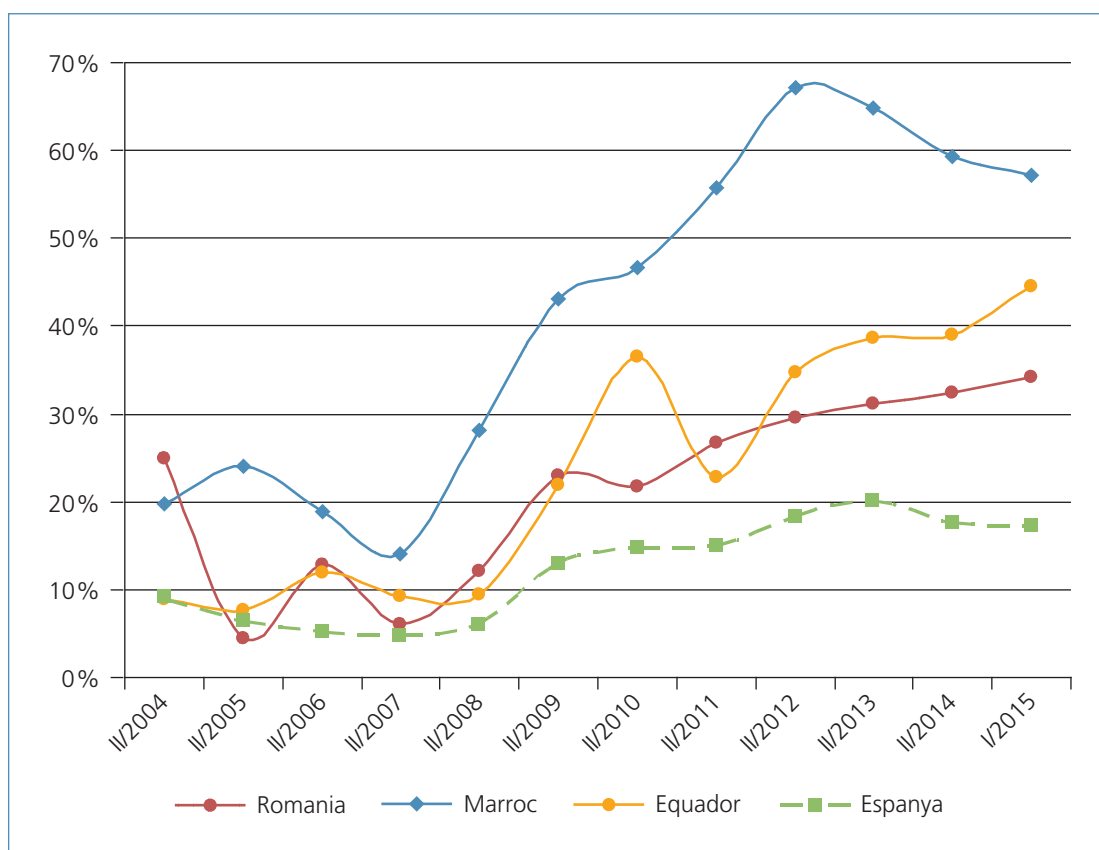
Font: elaboració CED, Enquesta de població activa (EPA), 2008-2015 (INE).

Aquestes disparitats, a diferent escala, es repeteixen en el cas de l'atur femení: d'un 6,8% d'atur entre les espanyoles el primer trimestre de 2008 (per tant, superior al dels homes), es va arribar a un màxim del 20,6% el primer trimestre de 2013. Cal destacar, però, que, tot i la reducció d'aquest percentatge, en el darrer any acaba convergint amb els nivells dels homes espanyols. L'evolució entre les dones extracomunitàries ha estat ben

diferent: partia de nivells molt més alts (un 17% el primer trimestre de 2008, superior al dels homes extracomunitaris) i va tocar sostre el segon trimestre de 2013, amb un 42,2%. És important remarcar que, a mesura que s'avança en aquest període, les dones extracomunitàries mantenen sempre uns nivells d'atur inferiors als dels seus companys, amb diferències que arriben als deu punts percentuals. La darrera dada disponible per al primer trimestre de 2015 mostra que les estrangeres extracomunitàries aturades gairebé doblen el percentatge de les espanyoles: un 32,5% contra el 18,4% de les espanyoles.

Prendre l'evolució de la desocupació només per a les tres primeres nacionalitats en comparació de la dels nacionals espanyols (figura 2.9) serveix per posar en relleu, per una banda, la distància que poden guardar, independentment del seu nombre, les diferents nacionalitats, i, per l'altra banda, els aspectes dramàtics que per als immigrants d'alguns països concrets poden representar els elevadíssims percentatges d'atur assolits. Malgrat que pot haver-hi una mala declaració de la desocupació que faci sobreestimar el nombre d'aturats, i que possiblement aquesta desocupació no signifiqui simultàniament una manca d'ingressos, no cal dir que nivells superiors a la meitat de la població que es declara activa són realment preocupants, més encara quan s'està parlant, com és el cas dels marroquins, del col·lectiu més nombrós i antic entre la representació de poblacions fruit de la immigració internacional.

Figura 2.9. Evolució de les taxes d'atur de la població de 16 a 64 anys a Catalunya per les principals nacionalitats, 2004-2015

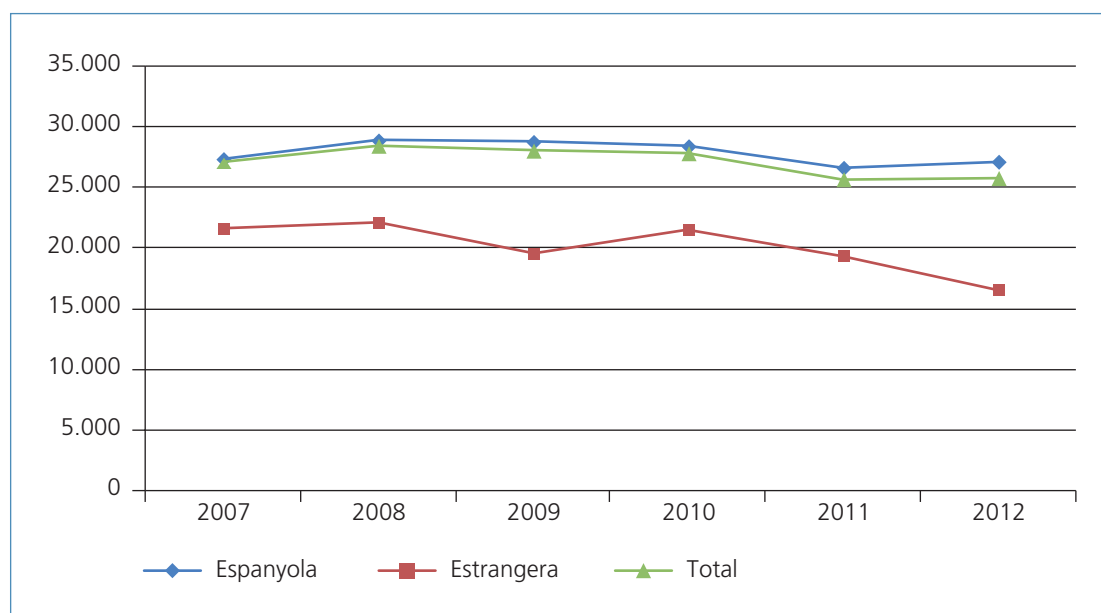

Font: elaboració CED a partir de l'Enquesta de població activa, amb dades de l'INE.

2.2.2. La dimensió econòmica

La immensa majoria de les persones immigrades de nacionalitat estrangera s'incorporen a un mercat de treball marcat pel seu caràcter dual. Aquesta dualitat, un cop arribada la crisi, ha significat engrandir les distàncies entre la població resident a Catalunya per raó de nacionalitat, que es tradueix, com es pot veure a la figura 2.10, en la diferència de renda entre la població espanyola i l'estrangera en conjunt. Així, mentre que en el primer cas hi ha hagut una lleugera disminució de la renda a partir de l'any 2010, per als estrangers, aquesta renda sempre se situa per sota, entre un 20% menys el 2007 i gairebé un 40% el 2012.⁵

Figura 2.10. Renda mitjana anual per nacionalitat de la persona de referència, Catalunya, 2007-2012

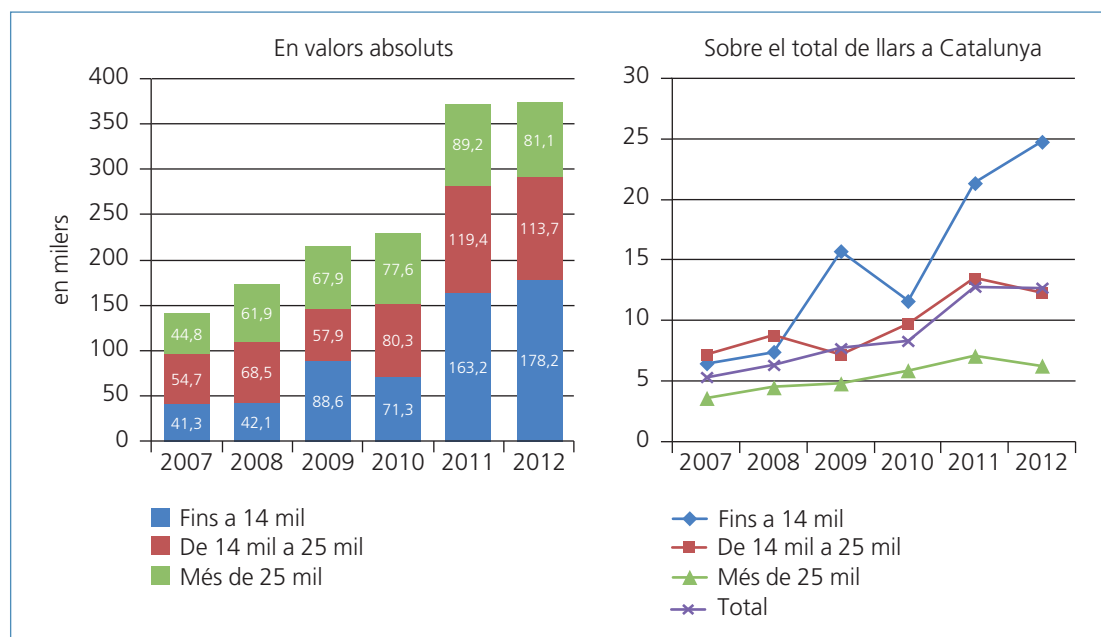
Font: elaboració CED, Enquesta de condicions de vida, amb dades de l'IDESCAT.

Aquesta distància i evolució negativa han anat acompanyades, a més, d'una forta dualització, marcada pel creixement dels trams de renda més baixos, especialment singulars l'any 2011 (figura 2.11). No ha d'estranyar, doncs, que el risc de pobresa entre la població estrangera es dispari a partir de 2011, fins a assolir valors superiors al 40%, en contrast amb el risc de la població amb nacionalitat espanyola (al voltant del 15%) (figura 2.12).

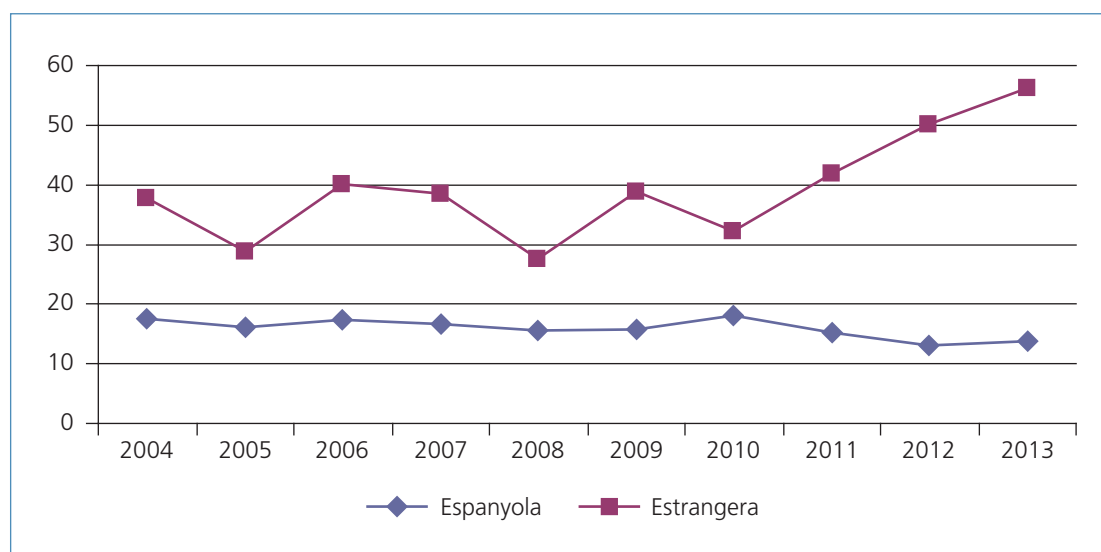
Finalment, una aproximació és imprescindible des de la perspectiva de la llar. Si l'atur individual era una dada eminentment laboral, la manca d'ingressos en l'àmbit familiar és la constatació d'un problema de precarietat que demana una resposta molt específica, tant si es considera en nombres relatius com en nombres absoluts. Fet més que evident quan ens referim a la població marroquina, ja que el gairebé 30% de llars amb tots els actius desocupats i cap membre amb pensió (figura 2.13) correspon a 73 mil llars, i 270 mil persones.

(Vegeu també la nota experta 5.)

5. El fet que el darrer any 2013 el canvi de registre faci que la nova sèrie sigui poc comparable amb l'anterior, ens portat a decidir no incloure aquesta darrera dada.

Figura 2.11. Llars per trams d'ingressos nets anuals i nacionalitat, Catalunya, 2007-2012

Font: elaboració CED, Enquesta de condicions de vida, amb dades de l'IDESCAT.

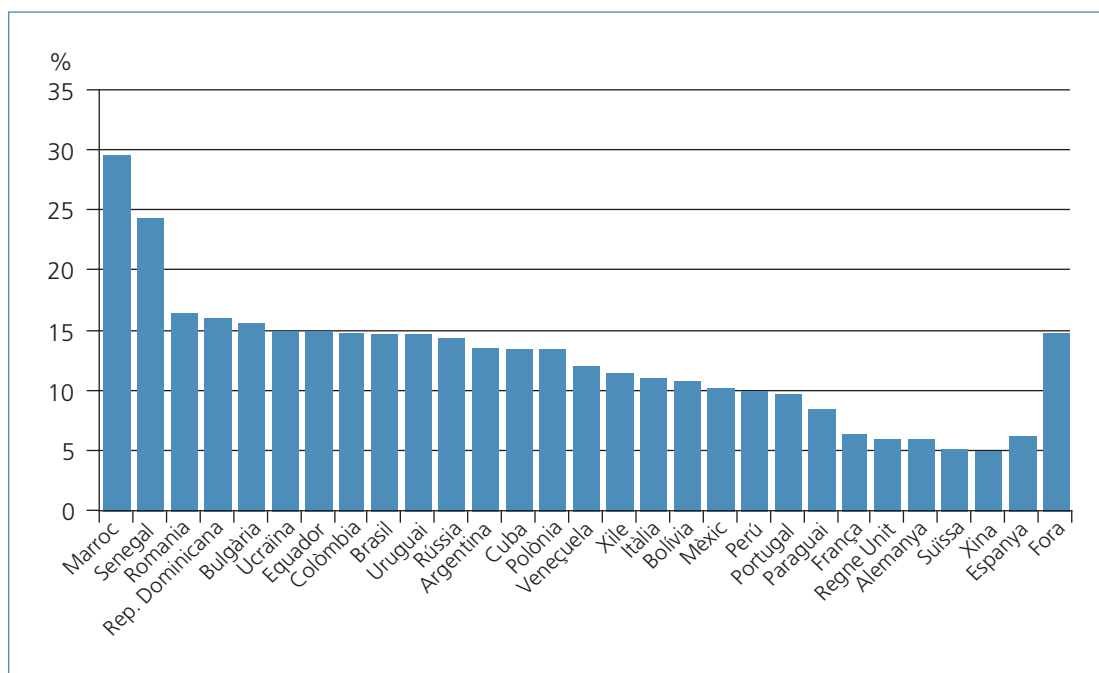
Figura 2.12. Població en risc de pobresa per nacionalitat (16 anys i més)

Font: elaboració CED, Enquesta de condicions de vida, amb dades de l'IDESCAT.

2.2.3. La dimensió familiar i de la llar

L'estructura de la llar de la població immigrada en general està afectada pel mateix procés migratori. En concret, i amb dades del Cens del 2011, s'observen tant les estratègies migratòries i el temps de residència com, a causa de la crisi, el possible procés de disgregació familiar per raó del retorn selectiu provocat per la crisi econòmica.

Figura 2.13. Percentatge de llars amb tots els actius desocupats sense cap membre amb pensió per lloc d'origen, Catalunya, 2014

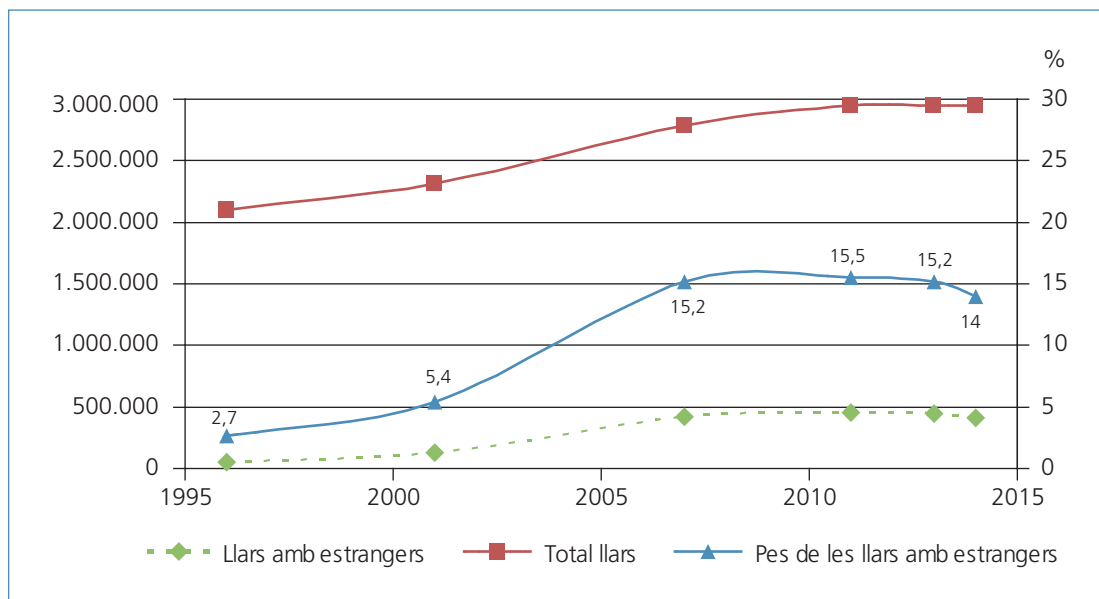
Font: elaboració CED, Enquesta de població activa, 2014 (INE).

El nombre de llars amb estrangers ha augmentat a mesura que el nombre d'estrangers creixia. Així, si l'any 2000 només hi havia 125 mil llars amb estrangers que representaven poc més del 5,4% del total de llars a Catalunya, l'any 2014 (segons *l'Encuesta continua de hogares*) aquest nombre s'havia triplicat, i assolí les 411,7 mil llars, que representaven el 14% de les llars, i això després d'haver arribat al seu màxim l'any 2011, amb el 15,5% de les llars (figura 2.14). En comparació de les llars on no hi havia estrangers, el nombre mitjà de persones era més elevat, 3,25 en el cas de residir població estrangera sobre 2,41 en el cas que no hi hagi estrangers; aquesta diferència, així com altres dades comparatives, és deguda més a l'estructura per edats de les poblacions immigrades (més joves) que no pas a la natalitat o d'altres peculiaritats atribuïdes sovint a la «cultura».

De fet, la distribució per tipus de llar no difereix en la centralitat de les llars compostes per parelles amb o sense fills, que en el cas de les llars amb estrangers representen el 36,3% i el 20,1% respectivament, mentre que en el de les llars sense presència d'estrangers són el 32,8% i el 24,1%. Les principals diferències es troben en el pes de les llars unipersonals entre les llars de població autòctona, amb més de la quarta part, mentre que en aquelles llars on viuen estrangers només representen el 14,3%. Com ja s'ha avançat, bona part d'aquesta diferència és deguda a la població gran que viu sola. En compensació, els tipus de llars complexes, múltiples i sense nucli, que són habituals entre els processos migratoris, estan sobrerrepresentades quan es parla de població estrangera.

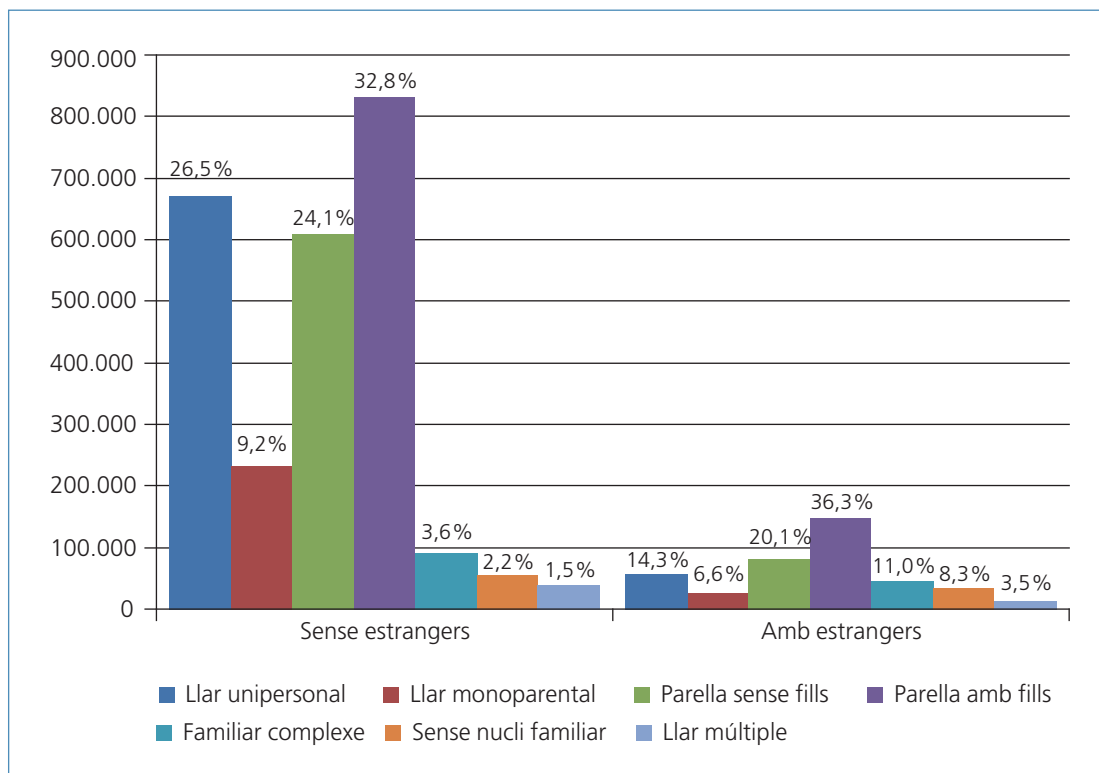
Com està afectant la crisi la composició de les llars? *L'Encuesta continua de hogares* de l'INE permet una comparació de l'evolució de les llars en el darrer any, de 2013 a 2014, depenent de la presència d'estrangers o no (figura 2.15). La primera constatació és la disminució del nombre de llars amb presència d'estrangers a causa, majoritàriament, del seu retorn i reemigració, i, en alguns casos, a les nacionalitzacions. Aquest descens, de 36.200

Figura 2.14. Evolució del nombre de llars segons la presència d'estrangers, Catalunya, 1996-2014

Font: elaboració CED, Padró de població de 1996, Cens de 2001, Enquesta demogràfica 2007 (IDESCAT), Cens de 2011 i Encuesta continua de hogares (ECH), 2013 i 2014 (INE).

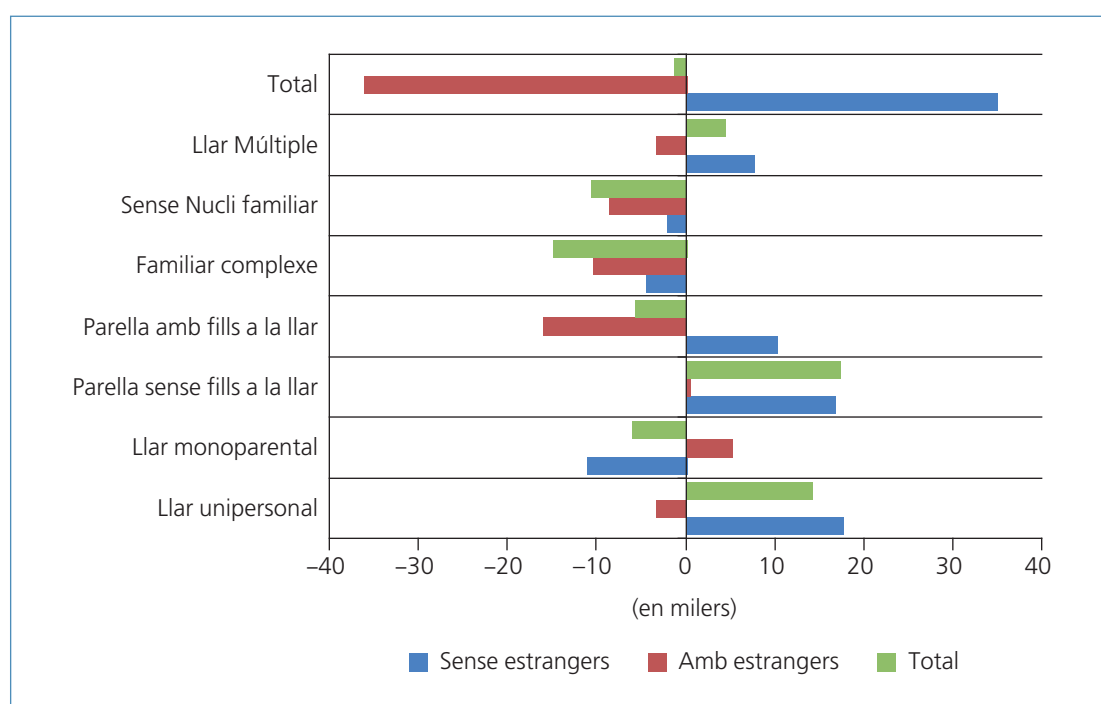
Figura 2.15. Distribució de les llars segons tipologia familiar i la presència d'estrangers, Catalunya, 2011

Font: elaboració CED, a partir del Cens de població i habitatge de 2011 (INE).

llars (el 8,8% de les que hi havia el 2013), s'ha deixat sentir a la gran majoria de tipologies, amb l'única excepció de les llars monoparentals, amb un creixement del 5,8% que haurem d'interpretar com a producte de l'emigració selectiva més que no pas de la formació de noves llars. En contrast, i malgrat la crisi en les llars sense presència d'estrangers, han seguit creixent les llars de parelles amb fills o sense. Si en el seu moment, doncs, el reagrupament familiar va representar un repte per a l'Administració catalana, ara ho és el seu contrari, l'augment de llars la principal característica de les quals és resultat del desagrupament o la disgregació familiar. Més que a la morfologia pròpiament dita, cal estar amatents a la relació d'aquesta estructura disminuïda respecte als anys anteriors i a l'impacte que pot tenir amb l'empitjorament de recursos i condicions de vida de la població immigrada.

Figura 2.16. Evolució del nombre de llars segons la tipologia i la presència d'estrangers en nombres absoluts, Catalunya, 2013-2014

Font: elaboració CED, *Encuesta continua de hogares*, 2013 i 2014 (INE).

2.2.4. La dimensió educativa

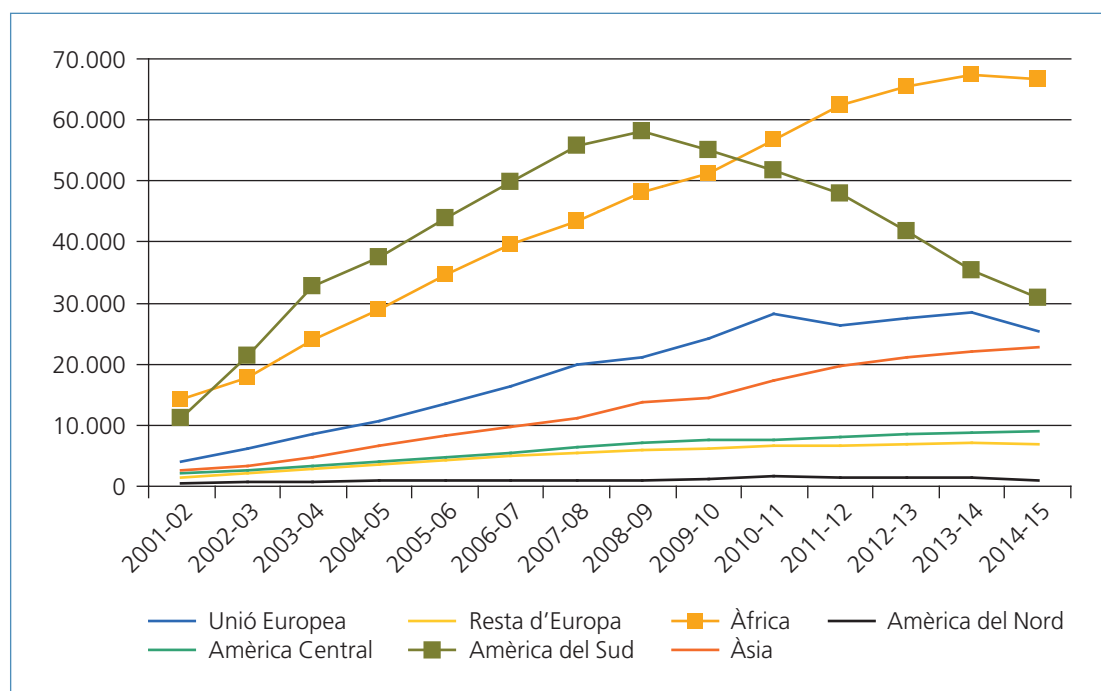
El registre estadístic dels alumnes menors estrangers comporta dificultats serioses. L'accés diferencial a la nacionalitat espanyola provoca la desaparició d'uns alumnes en relació amb d'altres (aquest aspecte és especialment important en algunes nacionalitats, on els menors nascuts al país adquiren la nacionalitat espanyola per no restar apàtrides), però també dificulta la identificació de les segones generacions creixents. Aquests fets són cada cop més remarcables, ja que bona part de l'alumnat estranger, especialment en els cursos més joves, és nascuda a Catalunya.

Després d'anys de creixement continuat dels alumnes estrangers, la crisi econòmica i l'aturada de nous fluxos migratoris i dels processos de reagrupament familiar provoquen

l'estabilització del seu nombre, al qual s'afegeix un descens posterior. Els gairebé 160 mil alumnes del curs 2008-2009 augmenten lleugerament fins a arribar a un màxim de 173.133 el curs 2012-2013, i se situen en 163.139 el darrer curs 2014-2015, xifra que indica que un de cada vuit alumnes catalans és estranger, i que està per sota de la presència d'estrangers al conjunt del país. El descens és causat per diversos motius, difícils de quantificar per separat i que no afecten de la mateixa manera les diferents nacionalitats. Per una banda, els nens i joves de les generacions amb més efectius d'immigrants, aquelles arribades o reagrupades en ple boom migratori, creixen i abandonen, per una qüestió d'edat, el sistema educatiu obligatori. De l'altra, les poques entrades actuals per motius migratoris no compensen aquestes sortides. En darrer terme, la crisi provoca la sortida per emigració i retorn d'alguns alumnes, que contribueix a aquest descens. Aquesta dinàmica és contrarestada, en les edats més joves, per la natalitat d'alguns col·lectius.

Figura 2.17. Evolució de l'alumnat estranger a Catalunya per agrupació de nacionalitats en ensenyaments de règim general i especial, cursos 2001-2002 a 2014-2015

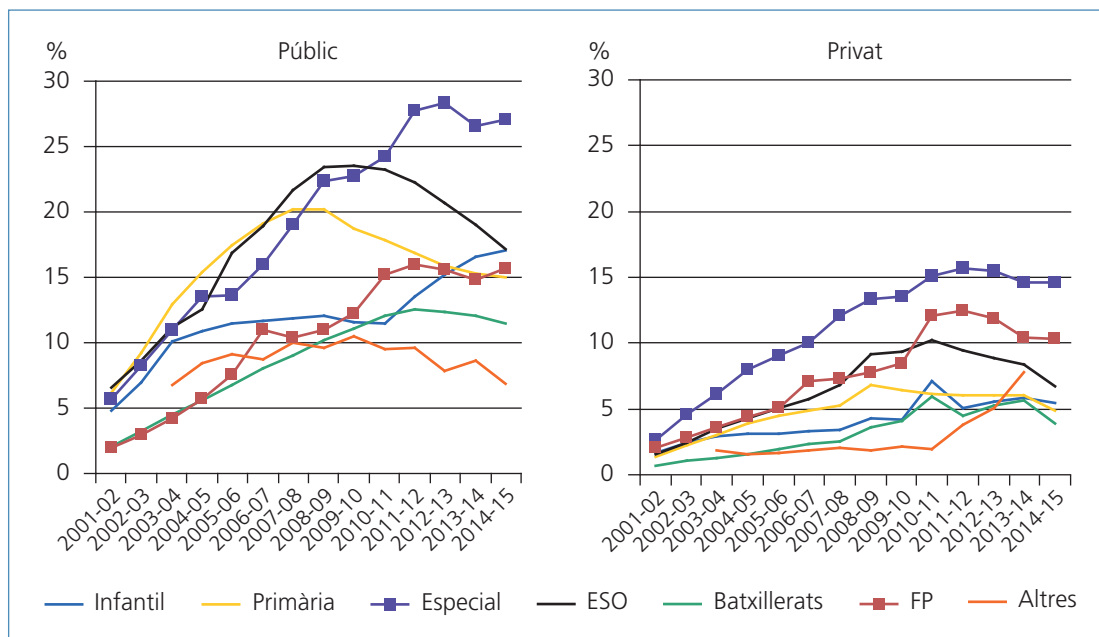

Font: elaboració CED, *Estadística de las enseñanzas no universitarias*. Subdirección General de Estadística y Estudios del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

Bona part d'aquest descens el protagonitzen els alumnes d'Amèrica del Sud (figura 2.17), ja en descens continu des del curs 2008-2009: en sis cursos els alumnes d'aquestes nacionalitats disminueixen a la meitat, de gairebé 60 mil a poc més de 30 mil. Aquest fort descens és compensat pel creixement d'alumnes africans i asiàtics. Com a conseqüència d'això, la composició del conjunt d'alumnat estranger entre l'inici de la crisi i ara varia força: del 40,9% de llatinoamericans al 24,4%, mentre que creix el pes d'africans (del 30,2% al 40,9%) i d'asiàtics (del 8,6% al 14,0%).

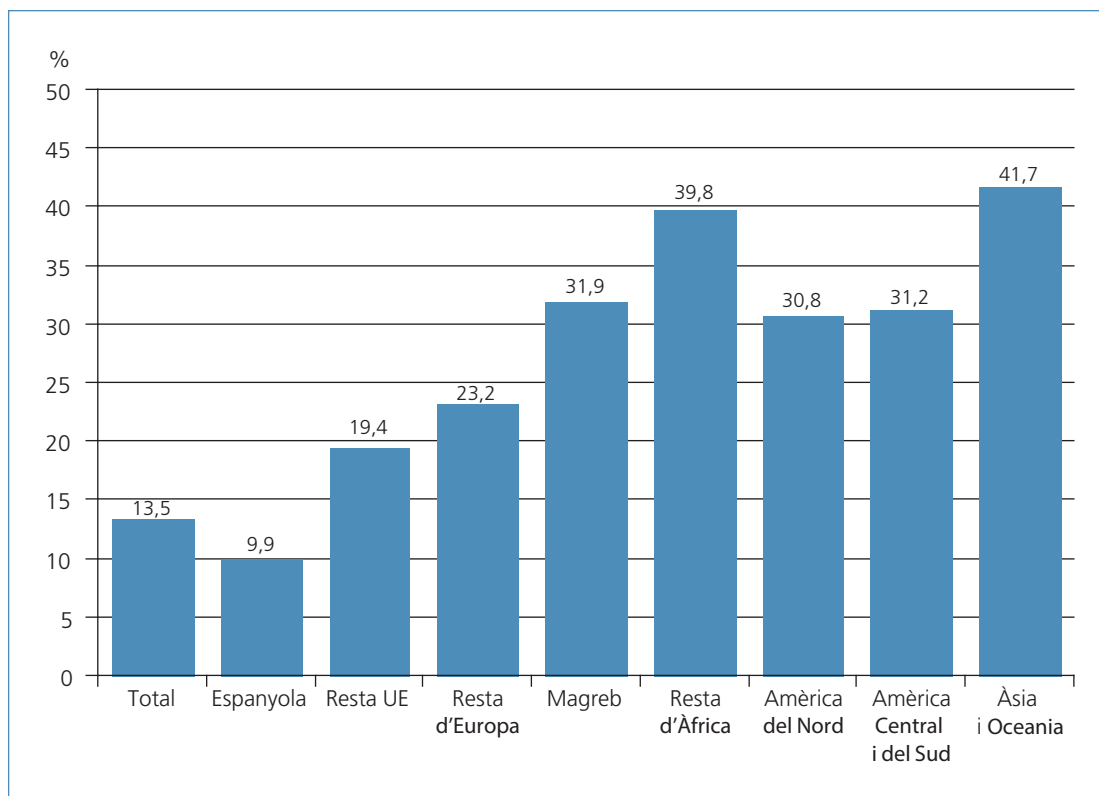
Aquest canvi en la composició també es produeix en funció del cicle educatiu, actualment els cicles que acullen els alumnes més joves incrementen el pes dels alumnes estran-

Figura 2.18. Evolució de la proporció d'alumnes estrangers segons el tipus d'ensenyament i la titularitat de l'escola, 1999-2000 a 2014-2015

Font: elaboració CED, amb les dades de l'*Estadística de las enseñanzas no universitarias*. Subdirección General de Estadística y Estudios del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

Figura 2.19. Percentatge d'alumnes que no obtenen el títol de graduat a 4t d'ESO, per nacionalitat, curs 2012-2013

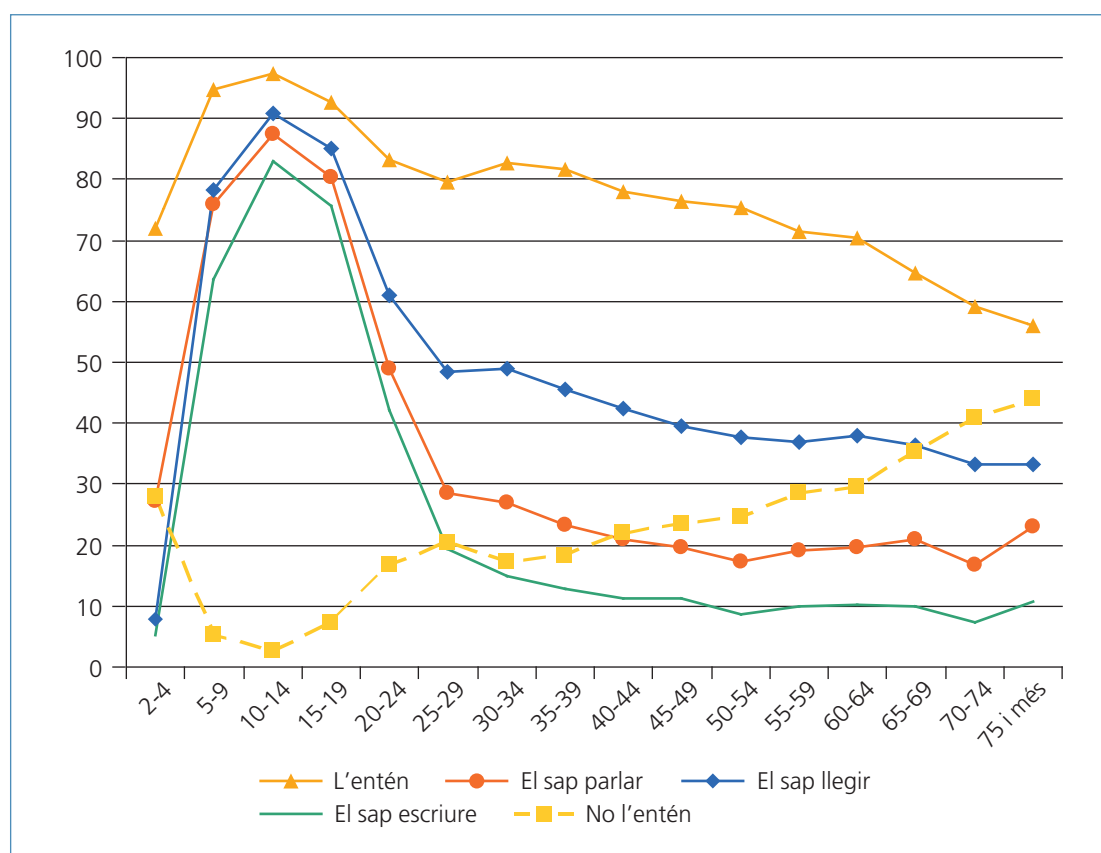
Font: elaboració CED, amb les dades del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

gers, que disminueix en la resta. Així, s'observa un descens de l'alumnat estranger a l'educació primària i a l'ESO i, en canvi, un creixement important en l'educació infantil, alhora que en la resta d'etapes el nombre es manté més o menys estable. Això significa que el pes de l'alumnat estranger en funció de l'etapa educativa és molt divers: un 19,8% a l'educació especial, un 14,3% a la formació ocupacional, un 13,2% a l'ESO, un 13,1% a infantil o un 11,6% a primària. En l'evolució destaquem com descendeix la proporció a l'ESO (que havia arribat al 18,1%) o a primària (del 15,3%), al mateix temps que creix constantment la presència a infantil. Aquestes proporcions coneixen fortes variacions si es considera la titularitat de l'escola (figura 2.18), ja que la pública presenta percentatges deu punts superiors d'alumnat estranger en els principals nivells del sistema educatiu.

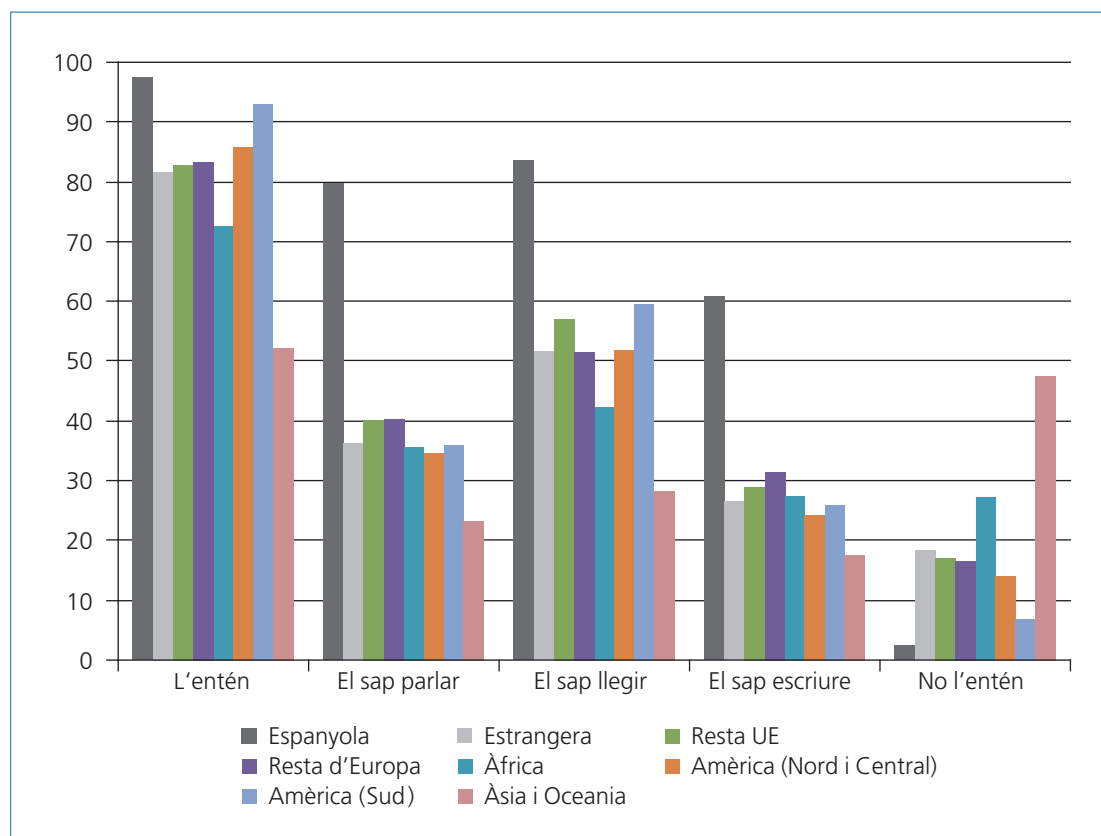
L'aturada de nous fluxos i la dinàmica demogràfica de la població estrangera signifiquen també un fort creixement de l'alumnat estranger que ha nascut a Catalunya, especialment entre els més joves. Aquest percentatge es triplica a l'ESO (del 5,6% el curs 2008-2009 al 15% el 2014-15) i a l'educació primària (del 16,2% al 55,0%), i ja és majoritari a l'educació infantil (del 49,0% al 89,0%).

Però més enllà del seu nombre, el que es veu preocupant és l'èxit educatiu aconseguit per l'alumnat estranger. Amb dades del curs 2012-2013 sobre els alumnes que no obtenen el títol de graduat al darrer curs de l'ESO, els valors entre els estrangers multipliquen els assolits entre l'alumnat amb nacionalitat espanyola (figura 2.19). Les diferències entre

Figura 2.20. Població de nacionalitat estrangera a Catalunya segons l'edat i el grau de coneixement del català, 2011

Font: elaboració CED amb dades del Cens de població de 2011 (IDESCAT).

Figura 2.21. Població segons l'agrupació continental i el grau de coneixement del català, Catalunya, 2011

Font: elaboració CED amb dades del Cens de població de 2011 (IDESCAT).

orígens són també substancials, ja que els asiàtics no assolixen aquest grau en un 41,7% dels casos, o el 39,8% dels subsaharians; magribins i llatinoamericans mostren percentatges al voltant del 30%, i fins i tot els europeus comunitaris es troben en el 19%.

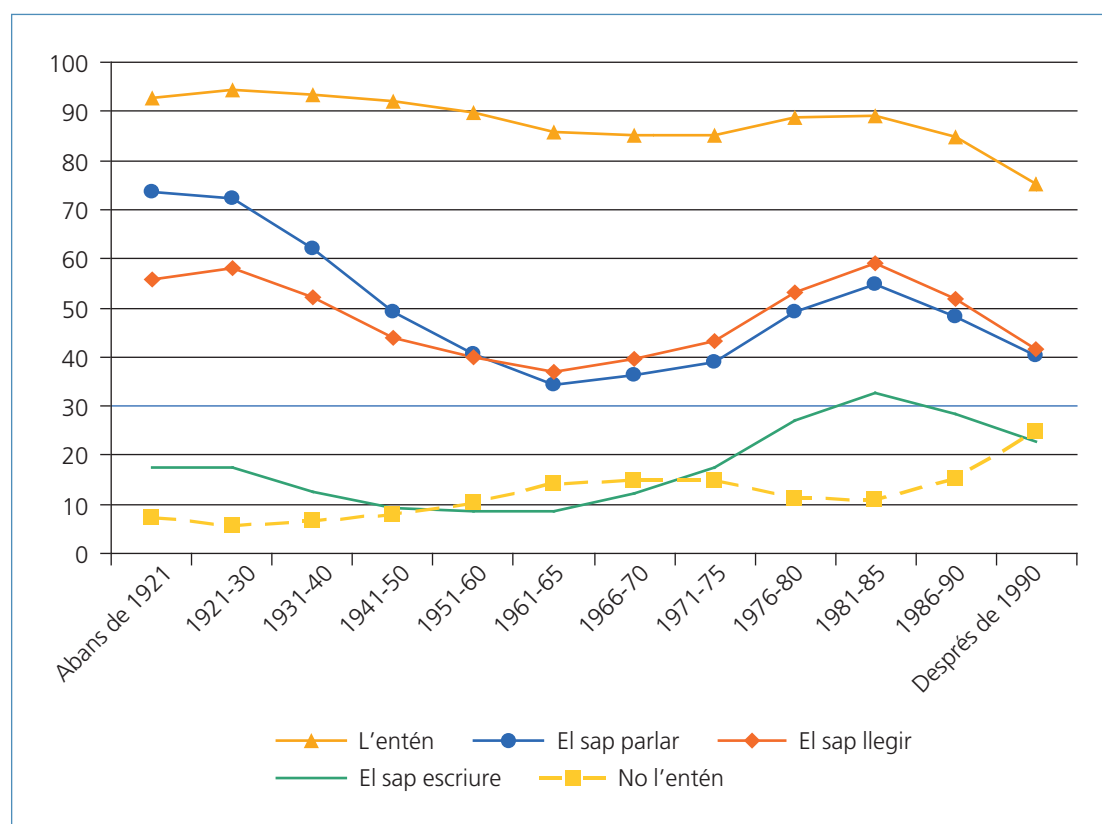
2.2.5. La dimensió lingüística

El factor principal en el grau de coneixement del català entre la població immigrada és l'escolarització: el sistema d'immersió lingüística és l'únic garant del seu coneixement de la llengua catalana (que no implica necessàriament que en faci ús). Aquesta realitat és fàcilment apreciable a la figura 2.20. Entre els 5 i els 19 anys el percentatge de comprensió de la llengua és sempre superior al 90%, però és una xifra que decau a mesura que creix l'edat. Aquesta diferència per edats s'engrandeix a més, alhora que creix el grau de coneixement: així, la declaració de saber-lo llegir cau del 85,0% del grup 15-19 anys al 48,3% només en el de 25-29, però passa el mateix en la declaració de saber-lo parlar o, molt més encara, de saber-lo escriure. Aquest salt va del 80,4% al 28,4% en als mateixos grups d'edat en el primer cas, o del 75,5% al 19,4% en el segon. I cal tenir en compte que la font, el Cens de població de 2011 basada en l'autodeclaració pot estar sobreestimant els graus de coneixement real declarats per l'enquestat.

Si es presta atenció als orígens de les persones enquestades, es poden constatar dues realitats complementàries a la importància de l'escolarització (figura 2.21). En primer lloc, cal considerar les baixes proporcions del coneixement del català de forma activa sempre per sota del 50% –saber parlar i saber escriure–, respecte de les formes passives –entendre i saber llegir–, sempre per damunt del 50% amb l'única excepció de la lectura per a la població africana i asiàtica. En segon lloc, destaca la posició de les persones d'origen asiàtic, que són les qui, sistemàticament, presenten menors nivells de coneixement en qualsevol de les seves modalitats, molt per dessota de la resta, i una proporció de gairebé la meitat dels censats que declaren que no entenen el català.

Conjuntament amb l'edat i el tipus d'assentament residencial, té un paper essencial l'any d'arribada (figura 2.22). En aquest sentit, cal destacar, en primer lloc, que el coneixement lingüístic dels espanyols que varen arribar durant la primera onada migratòria (anterior als anys de la postguerra), excepte en l'escriptura, és raonablement alta. En segon lloc, cal fer esment un cop més de la importància del procés de normalització lingüística del català endegat amb la recuperació de la democràcia, que eleva el percentatge de coneixement a partir dels arribats als anys vuitanta, per damunt de la segona onada dels anys seixanta. Finalment, com en la tercera onada, arribats després de 1990, majoritàriament internacional, els nivells empitjoren però, en aquest sentit, també hem de fer constatar que la majoria d'immigrants internacionals ha arribat durant els darrers 14 anys.

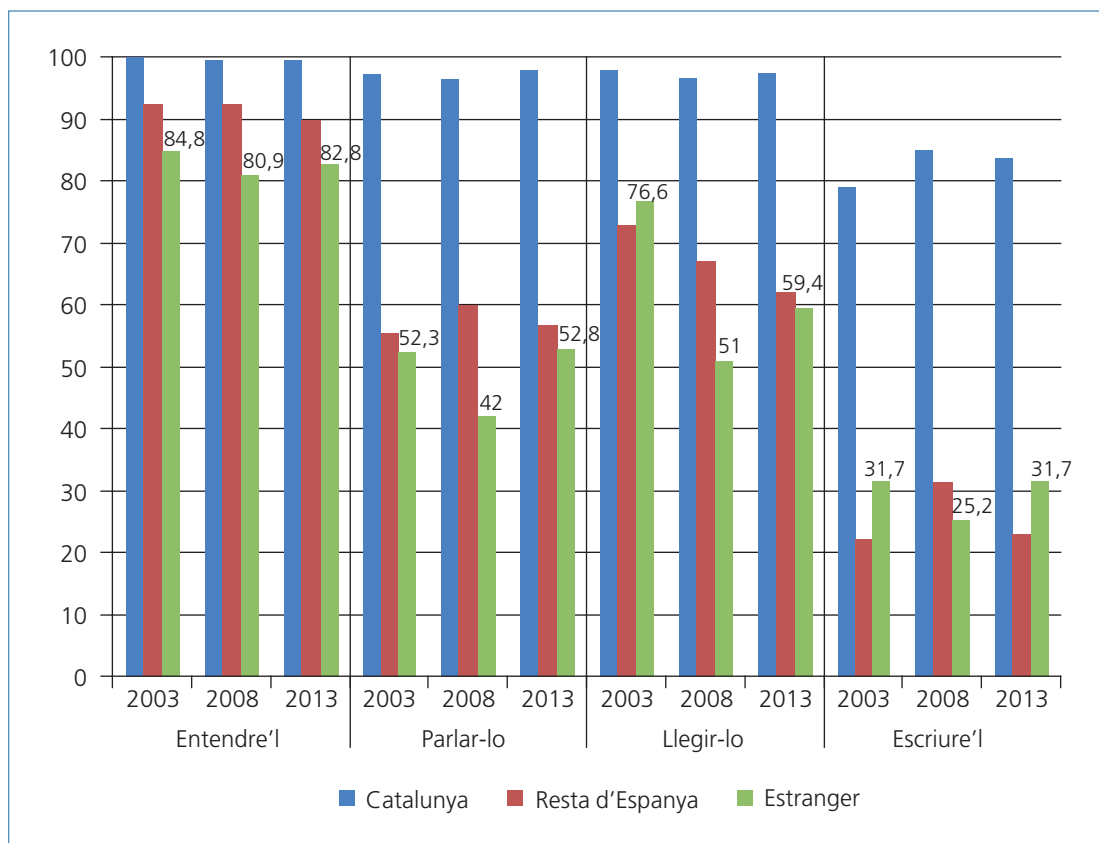
Figura 2.22. Coneixement del català segons l'any d'arribada a Catalunya, 2011

Font: elaboració CED amb dades del Cens de població de 2011 (IDESCAT).

Finalment, a la figura 2.23, podem observar l'evolució en tres talls temporals consecutius corresponents a l'inici del boom (2003), el període d'apogeu (2008), i el més recent, on pesa l'efecte de la crisi (2014), amb una menor aportació de nouvinguts, però també amb la sortida de persones que feia més temps que eren al país i part dels descendents nascuts i escolaritzats a Catalunya. Tot això si distingim el lloc de naixement (nascut a Catalunya, a la resta d'Espanya o a la resta del món). Curiosament, mentre que entre els nascuts a l'estranger els nivells, per baixos que siguin, entre 2008 i 2014 sempre milloren, empitjoren en els nascuts a la resta d'Espanya. A part de les generacions més grans, en què les formes actives de coneixement del català disminueixen, cal considerar, per una banda, que dins d'aquest grup hi ha tant fills d'espanyols com fills d'estrangers nascuts a la resta d'Espanya que poden no haver passat pel sistema escolar català i, per l'altra, els adults nascuts a Espanya acabats d'arribar que no utilitzen el català. La conjunció d'aquests dos casos explicaria el retrocés que experimenta el coneixement del català entre 2008 i 2014 en els nascuts a la resta d'Espanya i que podria semblar en un principi contraintuïtiu.

Figura 2.23. Evolució del coneixement del català segons el lloc de naixement, Catalunya, 2003-2008-2013

Font: elaboració CED amb dades de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2013 (IDESCAT i Direcció General de Política Lingüística).

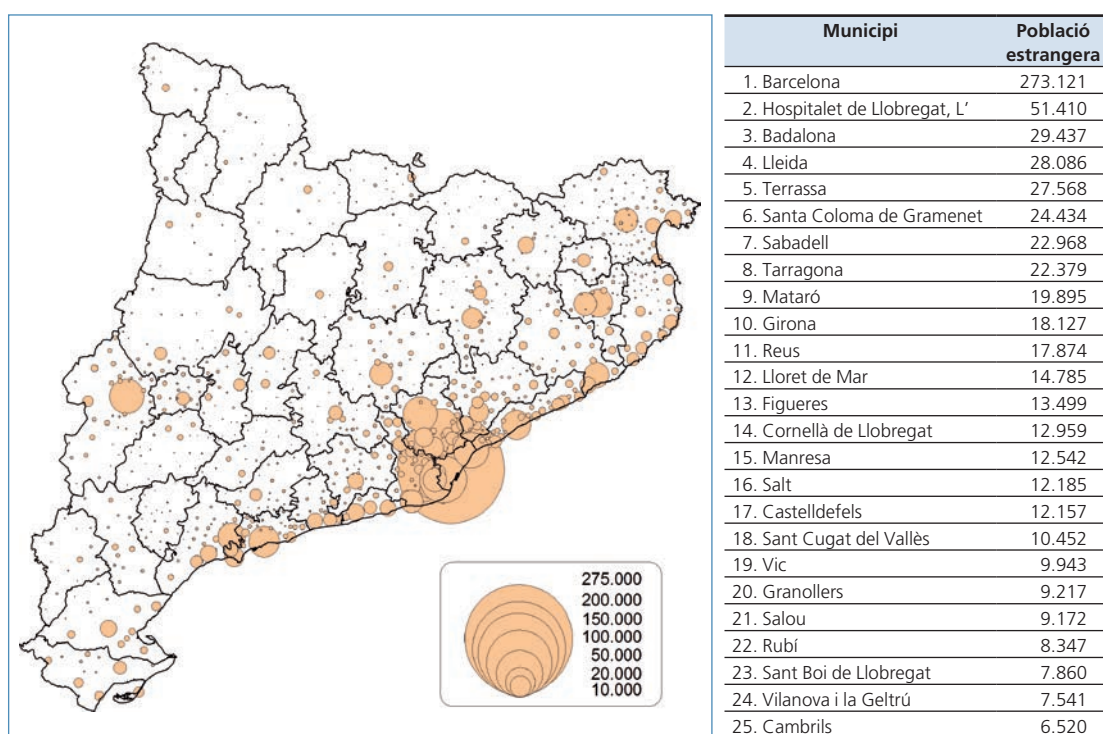
(Vegeu també la nota experta 7.)

2.3. La distribució territorial

2.3.1. L'elevada diversitat en la dimensió municipal

La distribució dels residents estrangers en els municipis catalans segueix la pauta general de la distribució del total de població del país, amb una concentració elevada a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, les zones costaneres i les principals capitals comarcals. A Barcelona ciutat, els residents estrangers se situen en 273 mil persones, molt per sobre del segon municipi, l'Hospitalet de Llobregat, amb 51 mil (figura 2.24), la qual cosa representa el 25% de tots els estrangers del país (i suposa un pes més important que la representativitat de Barcelona en el conjunt de Catalunya, que és del 21,3%).

Figura 2.24. Distribució territorial de la població de nacionalitat estrangera a Catalunya, 2014

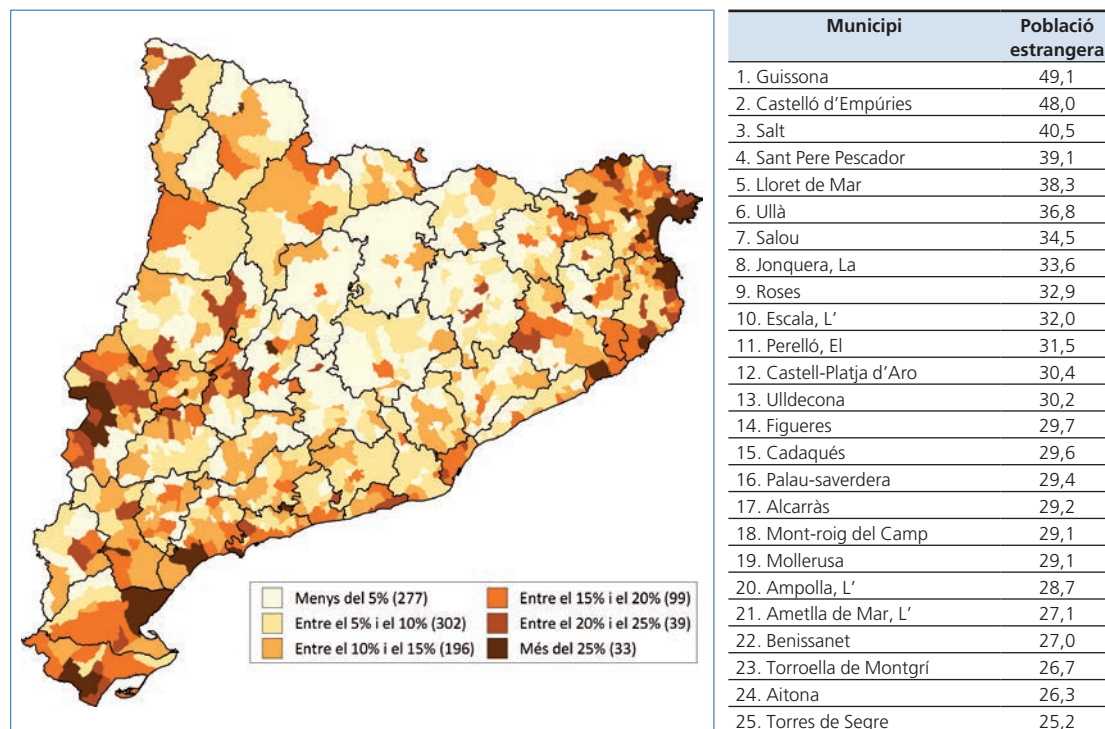
Font: elaboració CED a partir del Padró continu de població de 2014, amb dades de l'IDESCAT.

La perspectiva varia força, si es considera la representació sobre el total d'habitants d'un municipi. En aquest cas, es dibuixen tres zones amb una representació per sobre del conjunt: les comarques empordaneses, sobretot la seva franja costanera, la plana de Lleida i, finalment, els municipis del Delta de l'Ebre. En canvi, en les comarques de la Catalunya central és on es dona una menor presència de residents estrangers. En aquest marc, l'Àrea Metropolitana de Barcelona no destaca per sobre del conjunt català: tot i que la ciutat de Barcelona i algun dels seus municipis veïns, com l'Hospitalet de Llobregat o Santa Coloma de Gramenet, amb un 20,3% i un 20,6% d'estrangers respectivament, mostren percentatges per sobre del conjunt, no hi ha cap dels seus municipis situats entre els municipis amb més proporció de residents estrangers a Catalunya (figura 2.25). Si en lloc

de considerar la perspectiva de la nacionalitat com s'ha anat fent fins ara (figura 2.25) utilitzem la del país de naixement (taula 2.1), els percentatges municipals comentats varien: alguns municipis com l'Hospitalet de Llobregat experimenten creixements força importants, si hi ha un 20,3% d'estrangers el nombre d'immigrants ascendeix al 26,2%. Això és per raó de l'alt percentatge de llatinoamericans nacionalitzats, que no apareixen en els registres com a estrangers. En canvi, en d'altres municipis la utilització de la perspectiva del país de naixement significa un descens de les xifres, com a Guissona (del 49,1% al 45,3%).

Figura 2.25. Proporció de residents estrangers per municipi, Catalunya, 2014

* S'han considerat només els municipis de més d'un miler d'habitants.

Font: Elaboració CED a partir del Padró continu de població de 2014, amb dades de l'IDESCAT.

Taula 2.1. Municipis catalans amb més pes de residents nascuts a l'estranger, 2014

Municipi	%	Municipi	%	Municipi	%	Municipi	%	Municipi	%
Castelló d'Empúries	46,6	Sant Pere Pescador	37,6	Cadaqués	32,2	Figueres	29,9	Ametlla de Mar, L'	27,2
Guissona	45,3	Jonquera, La	37,2	Escala, L'	31,6	Ampolla, L'	29,6	Alcarràs	26,9
Lloret de Mar	41,0	Castell-Platja d'Aro	33,7	Perelló, El	31,3	Ulldecona	27,9	Sitges	26,9
Salou	38,7	Ullà	33,4	Mont-roig del Camp	30,9	Mollerusa	27,8	Benissanet	26,7
Salt	37,7	Roses	32,9	Palau-saverdera	30,3	Torroella de Montgrí	27,4	Hospitalet de Llobregat, L'	26,2

Font: elaboració CED, Padró continu de població de 2014, amb dades de l'IDESCAT.

Entre els municipis amb més presència d'estrangers, la diversitat és màxima, tant en relació amb l'activitat principal del municipi com per la seva localització geogràfica, i per la composició de la població estrangera resident. Guissona, a la comarca de la Segarra i amb un 49,1% d'estrangers, és el municipi català amb més pes de la població estrangera. Es tracta d'un municipi dedicat a l'activitat agroalimentària, i els romanesos en són els principals components. El segon municipi, Castelló d'Empúries, a l'Alt Empordà, on resideixen un 48% d'estrangers, majoritàriament marroquins, és un municipi cada cop més dedicat al turisme. Salt, al Gironès, i amb un 40,5% d'estrangers, representa, en canvi, un municipi urbà, de tipus eminentment residencial, amb un percentatge elevat d'estrangers que s'entén pel seu veïnatge amb Girona, amb els marroquins com a principals components.

Marroquins i romanesos, per la seva àmplia distribució territorial, se situen entre les nacionalitats més presents a la majoria dels municipis catalans (taula 2.2). Tot i això, la diversitat és molt important en els sis municipis catalans amb més estrangers. De fet, en aquests municipis no coincideix la primera nacionalitat: italiana a Barcelona, boliviana a l'Hospitalet de Llobregat, pakistanesa a Badalona, romanesa a Lleida, marroquina a Terrassa i xinesa a Santa Coloma de Gramenet. L'activitat del municipi i el seu caràcter urbà o rural, la composició socioeconòmica dels col·lectius estrangers amb més antiguitat en la residència i les cadenes migratòries expliquen l'alta diversitat en l'àmbit municipal que s'observa a Catalunya.

L'evolució en la distribució territorial respecte de l'existent al principi de la crisi econòmica, en uns anys en què el nombre final de residents estrangers gairebé no ha variat, ens assenyalava un decreixement dels estrangers en bona part dels municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i del litoral català. En canvi, hi ha un creixement força important concentrat al voltant de Lleida, també en els municipis de la comarca de la Selva i en alguns municipis veïns a la ciutat de Barcelona, com Sant Cugat del Vallès, Santa Coloma de Gramenet o Badalona. En 399 municipis el nombre de persones estrangeres creix, Lleida amb 4.070 nous residents estrangers, Figueres amb 2.206 i Santa Coloma de Farners amb 1.558 són els tres municipis amb nombres absoluts més importants. A l'extrem contrari, 481 municipis experimenten un descens, entre els quals destaquen l'Hospitalet de Llobregat (-2.941), Reus (-2.752) o Granollers (-1.911). Les causes d'aquesta evolució s'han de buscar, en part, en l'evolució dels diferents col·lectius i la seva localització desigual en el territori. Les nacionalitzacions i els retorns selectius de llatinoamericans fan disminuir la seva presència a tot el territori, i són la causa principal del descens de població estrangera en la majoria de municipis catalans. En contraposició, els nacionals asiàtics augmenten de forma molt localitzada a Barcelona i als municipis veïns, però també a Lleida. Els africans també augmenten a Barcelona i la seva àrea d'influència, als municipis costaners de Tarragona i al Delta de l'Ebre, i a Lleida. Per la seva banda, el nombre de residents europeus creix a Barcelona i a Sant Cugat del Vallès, a Lleida i a municipis del voltant (majoritàriament comunitaris), però també a Lloret de Mar (russos), al mateix temps que decreixen els nombres al Delta de l'Ebre.

Taula 2.2. Rànquing dels 35 municipis catalans amb un nombre d'estrangers més gran i amb un percentatge més elevat de població estrangera

	Pobl. estrangera	% estrangers	Primera nac.		Percentatge d'estrangers	Pobl. estrangera	Primera nac.
1. Barcelona	273.121	17,0	Itàlia	1. Guissona	49,1	3.350	Romania
2. Hospitalet de Llobregat, L'	51.410	20,3	Bolívia	2. Castelló d'Empúries	48,0	5.503	Marroc
3. Badalona	29.437	13,6	Pakistan	3. Salt	40,5	12.185	Marroc
4. Lleida	28.086	20,2	Romania	4. Sant Pere Pescador	39,1	836	Marroc
5. Terrassa	27.568	12,8	Marroc	5. Lloret de Mar	38,3	14.785	Rússia
6. Santa Coloma de Gramenet	24.434	20,6	Xina	6. Ullà	36,8	388	Marroc
7. Sabadell	22.968	11,1	Marroc	7. Salou	34,5	9.172	Senegal
8. Tarragona	22.379	16,9	Marroc	8. Jonquera, La	33,6	1.047	Marroc
9. Mataró	19.895	16,0	Marroc	9. Roses	32,9	6.453	Marroc
10. Girona	18.127	18,6	Marroc	10. Escala, L'	32,0	3.241	Marroc
11. Reus	17.874	17,0	Marroc	11. Perelló, El	31,5	993	Romania
12. Lloret de Mar	14.785	38,3	Rússia	12. Castell-Platja d'Aro	30,4	3.258	Rússia
13. Figueres	13.499	29,7	Marroc	13. Ulldecona	30,2	2.082	Romania
14. Cornellà de Llobregat	12.959	15,0	Marroc	14. Figueres	29,7	13.499	Marroc
15. Manresa	12.542	16,7	Marroc	15. Cadaqués	29,6	834	Bolívia
16. Salt	12.185	40,5	Marroc	16. Palau-saverdera	29,4	422	Alemanya
17. Castelldefels	12.157	19,2	Romania	17. Alcarràs	29,2	2.701	Romania
18. Sant Cugat del Vallès	10.452	12,0	Itàlia	18. Mont-roig del Camp	29,1	3.540	Marroc
19. Vic	9.943	23,7	Marroc	19. Mollerussa	29,1	4.350	Romania
20. Granollers	9.217	15,4	Marroc	20. Ampolla, L'	28,7	999	Romania
21. Salou	9.172	34,5	Senegal	21. Ametlla de Mar, L'	27,1	1.976	Romania
22. Rubí	8.347	11,2	Marroc	22. Benissanet	27,0	337	Romania
23. Sant Boi de Llobregat	7.860	9,5	Marroc	23. Torroella de Montgrí	26,7	3.037	Marroc
24. Vilanova i la Geltrú	7.541	11,4	Marroc	24. Aitona	26,3	636	Marroc
25. Cambrils	6.520	19,6	Marroc	25. Torres de Segre	25,2	581	Romania
26. Roses	6.453	32,9	Marroc	26. Arbúcies	24,1	1.564	Marroc
27. Tortosa	6.410	18,9	Marroc	27. Arboç, L'	23,7	1.307	Marroc
28. Olot	6.247	18,4	Índia	28. Vic	23,7	9.943	Marroc
29. Mollet del Vallès	6.239	12,1	Marroc	29. Palafrugell	23,5	5.358	Marroc
30. Sitges	6.096	21,6	Regne Unit	30. Soses	23,3	408	Marroc
31. Vilafranca del Penedès	6.032	15,4	Marroc	31. Juneda	23,2	813	Romania
32. Blanes	5.946	15,1	Marroc	32. Calaf	22,7	790	Marroc
33. Esplugues de Llobregat	5.669	12,3	Equador	33. Constantí	22,6	1.480	Marroc
34. Vendrell, El	5.626	15,3	Marroc	34. Seròs	22,4	422	Marroc
35. Castelló d'Empúries	5.503	48,0	Marroc	35. Gandesa	22,3	688	Romania

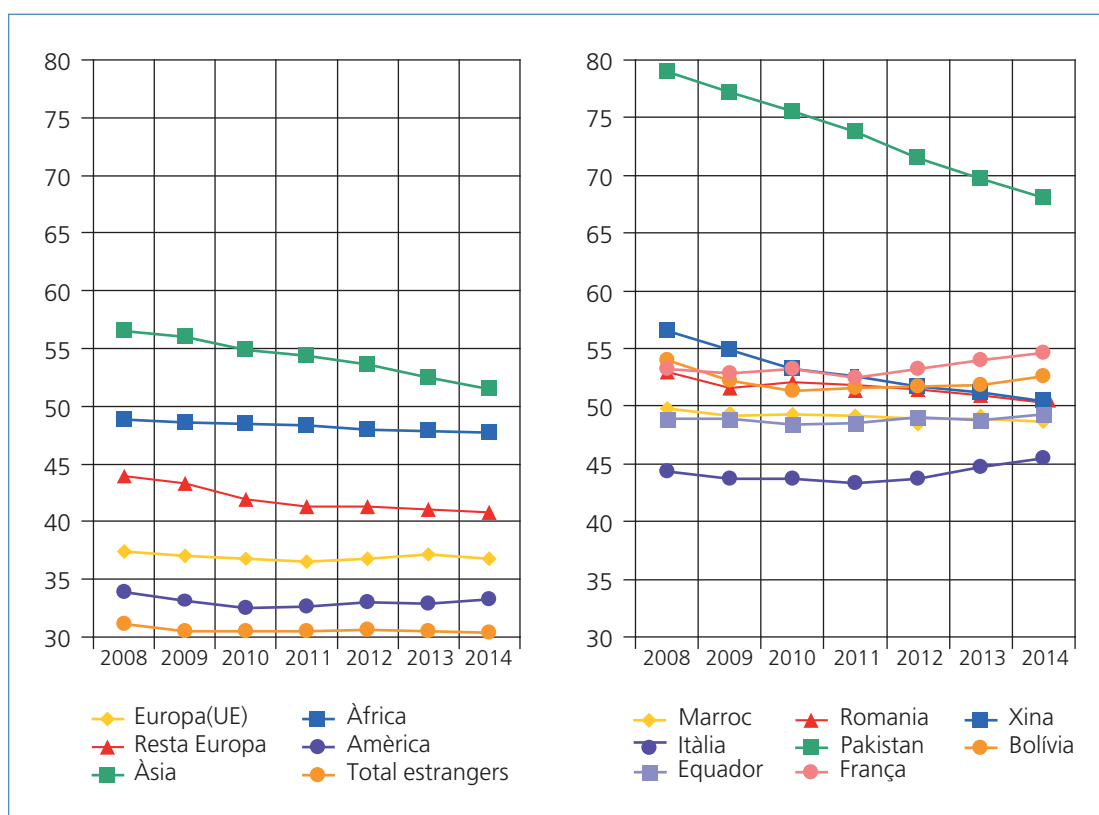
* Només s'han considerat els municipis amb més de mil habitants.

Font: elaboració CED a partir del Padró continu de població de 2014, amb dades de l'IDESCAT.

2.3.2. La perspectiva inframunicipal: la segregació de les nacionalitats

Des d'una escala més pròxima, en l'àmbit de la secció censal, les diferències en la distribució observades des del punt de vista de la segregació⁶ (la distribució desigual de dos grups de població en el territori), en comparació de la població amb nacionalitat espanyola i per les aproximadament 5.400 seccions censals en les quals es pot subdividir Catalunya, són poques, si es fa referència al conjunt d'estrangers. Entre 2008 i 2014, el valor de segregació observat respecte al conjunt del país pràcticament no varia (31,17 el 2008 i 30,43 el 2014), sobretot si es recorda que de 2008 a 2009 baixa fins a 30,49. L'estabilitat relativa seria la millor manera de descriure el que ha passat els darrers anys (figura 2.26).

Figura 2.26. Evolució de l'índex de dissimilitud per al conjunt de seccions censals a Catalunya, per agrupacions continentals i per nacionalitats, 2008-2014

Font: elaboració CED, Padró continu de població de 2008 i 2014, amb dades de l'IDESCAT.

Per agrupacions continentals també s'observa un descens, especialment important entre els asiàtics (de 56,5 a 51,5). Quant als nivells observats, la màxima segregació es troba entre els asiàtics, poc presents i molt concentrats territorialment, en valors per sobre de 50 en una escala de 0 a 100. Els africans apareixen sempre en valors just per sota de 50, en aquest cas entre un col·lectiu molt més dispers territorialment i amb un nombre més alt d'efectius, tot i que la inèrcia també respon a una dispersió lenta però constant. Ja

6. La interpretació d'aquest indicador, l'índex de dissimilitud, assenyalava que al voltant del 50% dels individus haurien de canviar de secció censal de residència perquè la seva distribució fos la mateixa que la població de referència.

amb valors que se situen al voltant de 40 trobem el conjunt d'uropeus extracomunitaris, amb un decreixement important dels nivells de segregació en el darrer quinquenni. Europeus comunitaris i americans són els qui mostren valors menors, en el primer cas, sobretot, per l'àmplia dispersió dels romanesos que compensa la major inserció metropolitana de la resta de nacionalitats. En el segon cas, s'observa un cert repunt en la segregació, que coincideix amb el descens del seu nombre, sempre, però, en uns nivells molt baixos, just per sobre de 30 en una escala de 0 a 100.

Per nacionalitats, els nivells que s'observen mostren una amplitud més gran en els seus resultats. La comunitat pakistanesa és l'única amb nivells de segregació elevats, malgrat un descens important de deu punts (de 79,0 a 68,1), tot i que també és important el descens de la població xinesa (de 56,6 a 50,5). A excepció dels pakistanesos, la resta de valors es mouen en una escala compresa entre 45 i 55, amb valors de segregació moderats que indiquen, sobretot, la poca presència d'algunes nacionalitats en el territori. Producte de la crisi, però sobretot del descens del nombre d'algunes nacionalitats, algun d'aquests indicadors experimenta un lleuger creixement en nacionalitats llatinoamericanes, però especialment entre les europees comunitàries.

Taula 2.3. Evolució de la segregació residencial als 25 municipis catalans amb més població, 2008-2014

	Estrangers			UE			Resta Europa			Àfrica			Amèrica			Àsia		
	2008	2014	Evol.	2008	2014	Evol.	2008	2014	Evol.	2008	2014	Evol.	2008	2014	Evol.	2008	2014	Evol.
Barcelona	26,4	23,8	-2,6	29,6	30,8	1,2	37,0	26,5	-10,5	49,3	42,7	-6,6	24,9	20,4	-4,5	50,3	42,2	-8,1
L'Hospitalet de Llobregat	30,5	29,6	-0,9	28,2	23,4	-4,8	38,5	30,4	-8,1	35,9	32,9	-2,9	31,9	32,4	0,5	40,5	35,5	-5,0
Badalona	41,1	39,6	-1,5	30,8	26,5	-4,3	39,1	35,7	-3,3	50,5	49,3	-1,2	34,0	29,3	-4,7	57,7	53,4	-4,3
Terrassa	31,3	30,2	-1,1	17,9	17,4	-0,5	35,6	33,3	-2,3	47,1	46,9	-0,2	24,3	19,7	-4,6	47,3	32,9	-14,5
Sabadell	26,8	26,0	-0,9	23,3	21,1	-2,1	38,5	35,2	-3,3	47,1	44,2	-3,0	26,6	24,6	-2,1	41,6	37,8	-3,8
Lleida	27,1	27,4	0,3	27,2	24,0	-3,2	34,5	31,6	-2,9	35,0	34,5	-0,5	27,6	29,4	1,8	42,2	43,9	1,7
Tarragona	27,7	26,5	-1,1	27,1	22,2	-4,9	33,9	30,5	-3,4	51,5	51,4	-0,1	26,4	25,6	-0,8	43,8	37,1	-6,7
Mataró	34,5	34,4	-0,1	21,1	21,9	0,9	42,4	37,4	-4,9	51,5	50,5	-1,0	22,0	18,9	-3,1	27,8	31,1	3,3
Sta. Coloma de Gramenet	31,8	30,9	-0,9	27,3	25,4	-1,9	34,5	29,9	-4,6	34,0	31,1	-2,9	26,7	21,3	-5,4	49,4	47,8	-1,6
Reus	27,7	26,9	-0,8	26,2	23,6	-2,7	33,9	33,0	-0,9	40,8	39,5	-1,3	30,1	25,4	-4,7	38,4	35,4	-3,0
Girona	27,2	27,5	0,3	20,6	19,7	-0,9	31,6	28,7	-2,9	43,7	43,9	0,2	29,8	30,0	0,2	36,7	37,7	1,0
St. Cugat del Vallès	21,0	19,2	-1,8	15,1	13,8	-1,3	31,6	24,1	-7,4	44,4	41,6	-2,8	39,1	36,4	-2,7	34,4	36,4	2,0
Cornellà de Llobregat	30,9	26,9	-4,0	22,0	18,2	-3,8	35,8	33,9	-1,9	44,6	42,9	-1,8	31,9	27,2	-4,7	44,7	27,1	-17,6
St. Boi de Llobregat	18,9	20,3	1,4	20,8	15,5	-5,4	48,2	37,4	-10,9	31,2	31,6	0,3	19,4	20,0	0,6	45,4	29,6	-15,8
Manresa	25,4	21,9	-3,5	23,7	17,6	-6,0	32,4	25,7	-6,8	35,6	26,8	-8,8	21,2	21,9	0,8	36,3	31,8	-4,5
Rubí	25,8	25,7	-0,2	19,0	14,4	-4,6	43,2	39,5	-3,7	33,2	33,9	0,7	32,9	31,4	-1,5	43,6	40,0	-3,6
Vilanova i la Geltrú	23,3	21,4	-2,0	26,3	22,3	-4,0	33,9	26,5	-7,4	39,4	36,5	-2,9	23,5	21,7	-1,7	42,9	39,4	-3,5
Viladecans	24,5	24,2	-0,3	20,3	19,5	-0,8	45,2	30,6	-14,6	38,6	36,1	-2,5	22,7	19,8	-2,9	44,2	32,8	-11,3
Castelldefels	17,6	15,9	-1,7	20,1	19,0	-1,0	28,2	24,2	-4,0	30,3	30,1	-0,2	19,9	19,0	-0,9	35,4	37,3	1,9
El Prat de Llobregat	19,3	19,7	0,5	19,4	21,5	2,1	54,6	43,3	-11,3	30,7	28,8	-1,9	20,6	19,2	-1,4	38,3	32,5	-5,8
Granollers	23,5	19,3	-4,2	19,9	14,1	-5,8	32,5	31,4	-1,2	34,4	29,1	-5,3	21,2	21,9	0,7	42,2	26,0	-16,1
Cerdanyola del Vallès	27,3	28,7	1,4	25,5	20,2	-5,3	35,0	31,9	-3,0	42,8	40,4	-2,4	27,3	32,0	4,7	47,9	43,7	-4,2
Mollet del Vallès	27,6	26,3	-1,4	25,3	22,2	-3,1	35,1	29,8	-5,3	34,7	32,3	-2,4	30,0	28,6	-1,4	39,5	31,0	-8,6
Gavà	21,1	20,9	-0,2	38,1	34,1	-4,1	48,0	49,8	1,8	36,5	32,4	-4,1	16,4	14,4	-2,0	33,3	27,9	-5,4
Esplugues de Llobregat	25,7	21,6	-4,1	33,6	29,4	-4,2	42,1	32,1	-10,0	38,3	39,5	1,2	31,6	25,5	-6,1	42,5	39,2	-3,4

Font: elaboració CED, Padró continu de població de 2008 i 2014, amb dades de l'IDESCAT.

Des d'una perspectiva municipal, la majoria de municipis catalans experimenten un descens dels valors obtinguts entre els anys 2008 i 2014 (taula 2.3). Això s'esdevé sobre uns valors ja força baixos per si mateixos, usualment per sota de 40 i amb molts valors per sota de 20, la qual cosa indica una segregació per nacionalitat molt baixa i, amb tota seguretat, inferior a d'altres característiques socioeconòmiques que poden definir la població. Badalona, amb 39,6, és la ciutat on s'experimenten els valors més elevats. En canvi, és a Castelldefels, amb 15,9, on es produeixen els valors més baixos. Per agrupacions continentals, europeus comunitaris i extracomunitaris i llatinoamericans tenen valors de segregació generals molt baixos. En canvi, aquests valors creixen en el cas d'africans i asiàtics. Els valors més elevats es produeixen, en el cas d'africans, a Badalona, Tarragona i Mataró, mentre que en el dels asiàtics també a Badalona i Santa Coloma de Gramenet. Aquests màxims es produeixen al voltant de 50 sobre una escala de 100 que, tot i ser importants, en relació amb altres situacions a Catalunya es tracta de valors moderats en un context europeu.

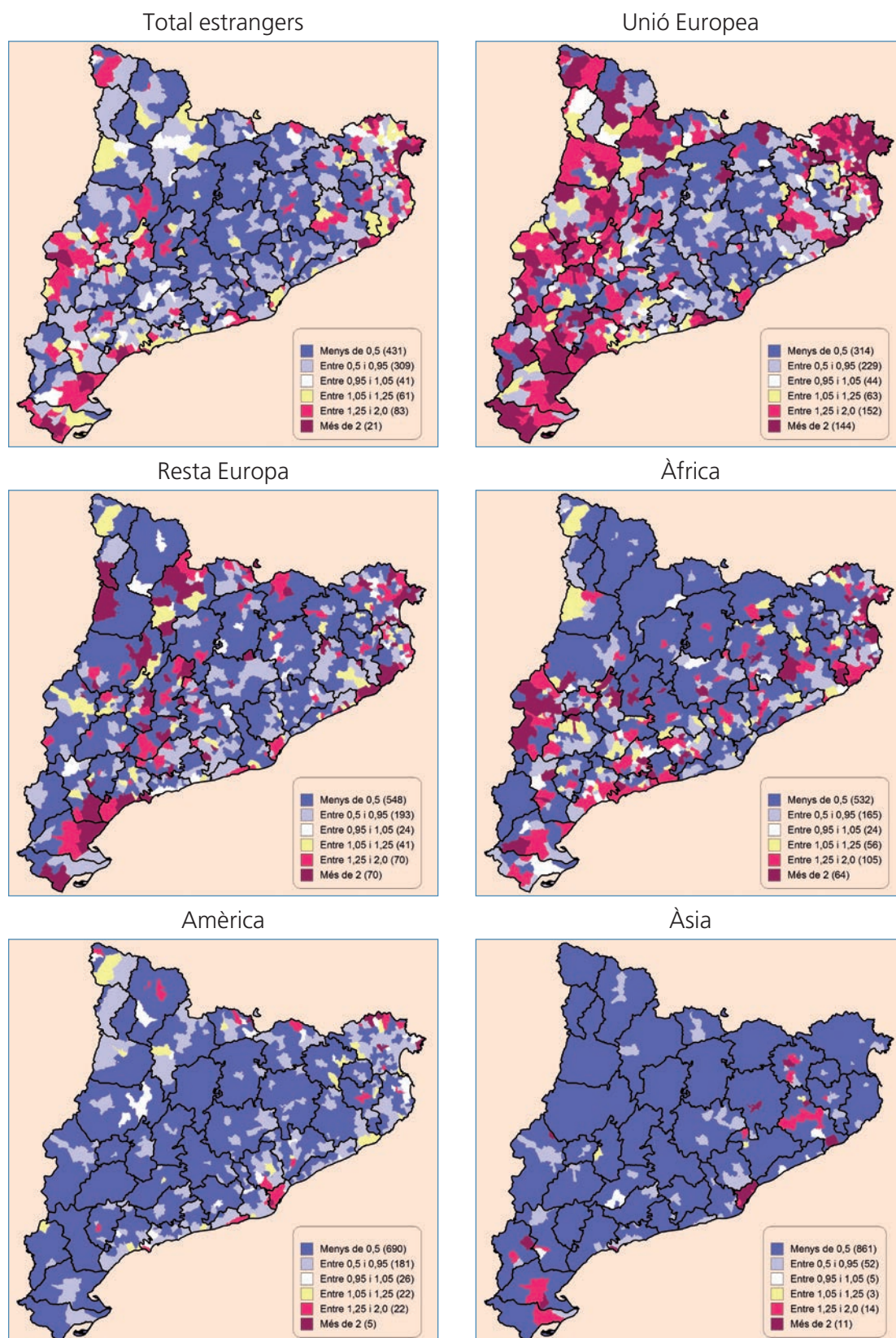
2.3.3. La concentració en el territori

Des de la perspectiva de la concentració territorial, els municipis catalans amb sobrerrepresentacions d'estrangers se situen, com s'ha comentat anteriorment, a l'Empordà, a la Plana de Lleida i a les Terres de l'Ebre (figura 2.27 i figura 2.28). Aquesta distribució és producte de pautes d'assentament diferenciades per origen, amb els europeus comunitaris amb una forta presència a l'Empordà i a la Selva (francesos), però també a tot l'oest del país, especialment al llarg del riu Ebre i a la majoria de comarques lleidatanes, a causa de la difusió territorial dels romanesos. La resta d'europeus segueixen pautes més disperses, on destaquen les concentracions de russos a Salou o Lloret i municipis veïns, o andorrans a la frontera amb Andorra. La ciutat de Barcelona, en els dos casos, mostra percentatges per sobre de la mitjana.

Al contrari del que hem vist, els residents africans destaquen perquè són l'únic origen continental on la ciutat de Barcelona no s'erigeix en un municipi de concentració. A part d'una elevada fragmentació territorial, en el cas dels nacionals africans es troben zones de concentració a les comarques tarragonines i la plana de Lleida. Per la seva banda, els americans, a escala municipal, experimenten altes quotes de concentració territorial, que contrasten amb els nivells de segregació residencial baixos pel que fa a la secció censal. Aquesta distribució és producte d'una forta concentració a la ciutat de Barcelona i d'alguns municipis metropolitans, als quals se sumen algunes capitals comarcals pirinenques. Els bolivians a la Cerdanya, els equatorians al Vallès Occidental, o els colombians al Camp de Tarragona mostren lleugeres diferències en una distribució amb una sobrerrepresentació evident de la ciutat de Barcelona i la de l'Hospitalet de Llobregat. En darrer lloc, els residents asiàtics tenen una elevada concentració territorial a la comarca del Barcelonès, i tan sols les ciutats de Tortosa i Olot i algun altre municipi aïllat han esdevingut zones de concentració.

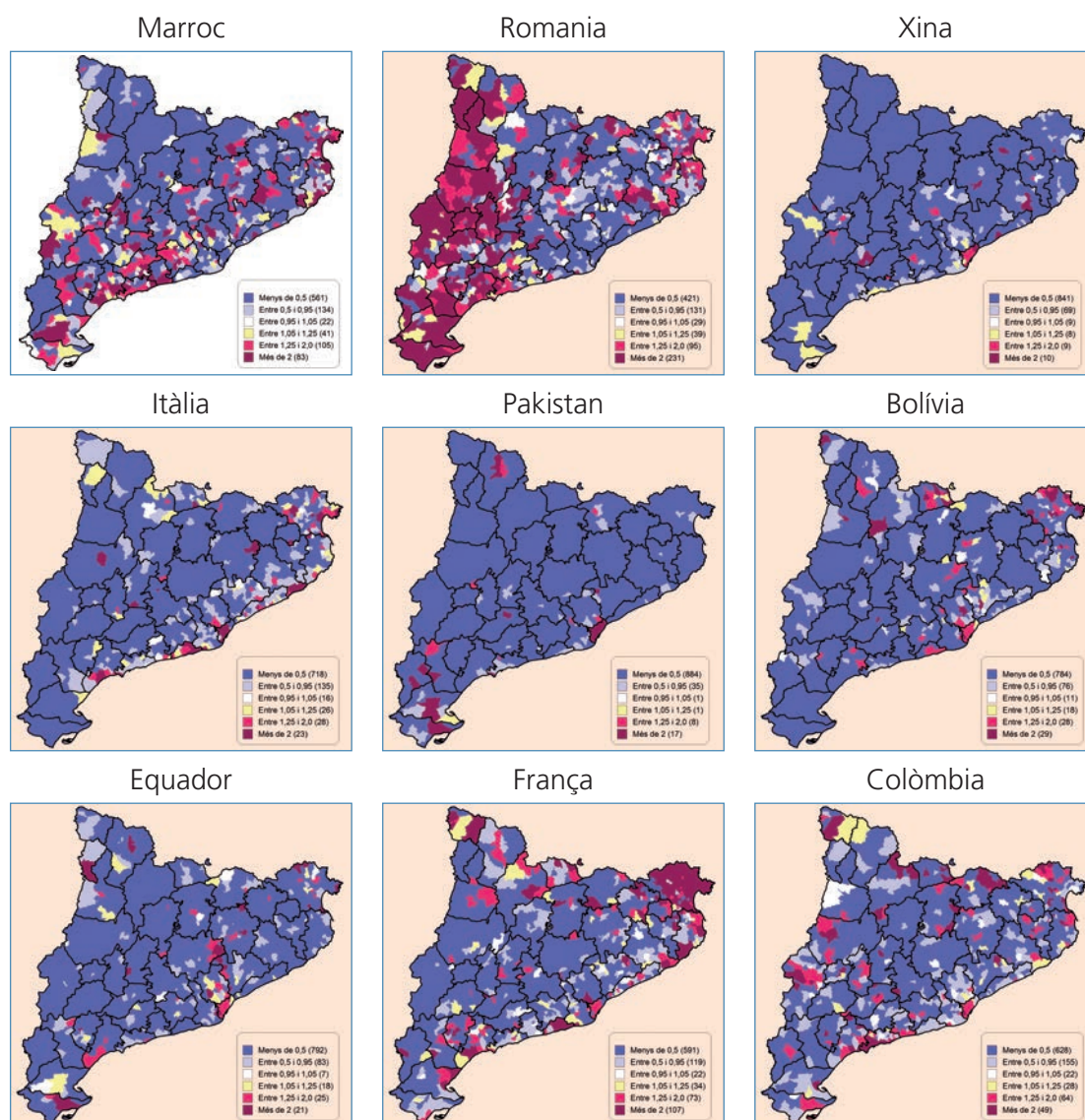

Figura 2.27. Quocients de localització de la població de nacionalitat estrangera a Catalunya, 2014, per agregats continentals

Font: elaboració CED, Padró continu de població, 2014, amb dades de l'IDESCAT.

Figura 2.28. Quocients de localització de la població de nacionalitat estrangera a Catalunya, 2014, nacionalitats amb més efectius

Font: elaboració CED a partir del Padró continu de població, 2014, amb dades de l'IDESCAT.

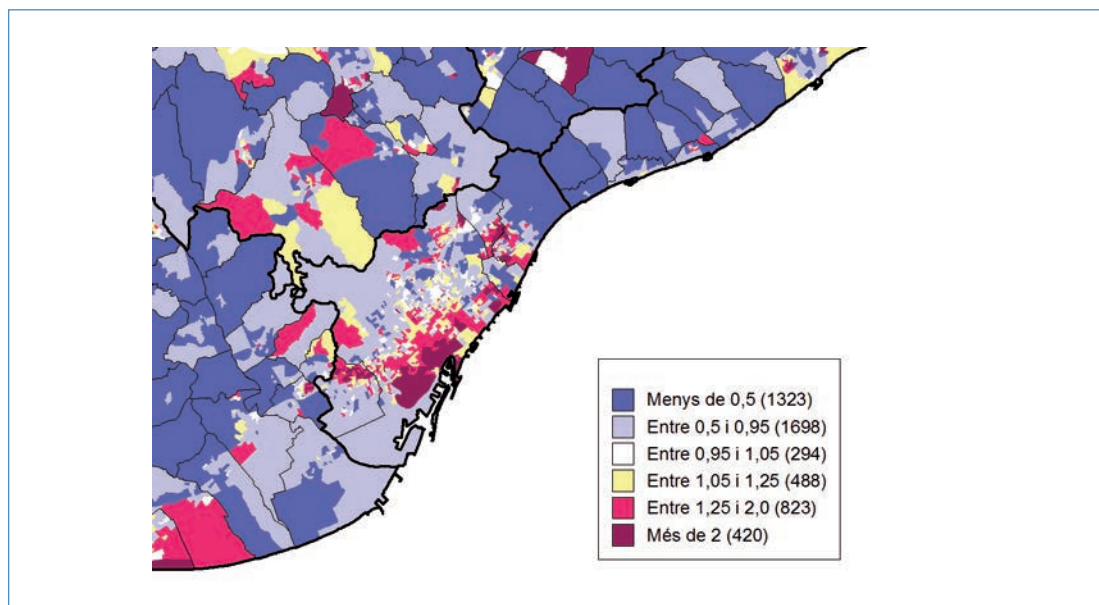
La concentració, però, és més visible a l'interior de les grans ciutats catalanes.⁷ Si prenem de referència les quatre capitals provincials, en el cas de Barcelona i els municipis metropolitans més pròxims (figura 2.29) es poden identificar diverses zones de concentració. La primera a constituir-se, i encara la més important, se situa al nucli històric de Barcelona i, en particular, al voltant del barri del Raval. Aquesta concentració, que s'expandeix per tot el centre de Barcelona, dóna pas a nous espais de concentració cap a les ciutats veïnes de l'Hospitalet de Llobregat (on trobem llatinoamericans i africans) i cap a Santa Coloma de Gramenet i Badalona, amb asiàtics majoritàriament. Els barris de les Planes, la

7. La concentració s'ha mesurat utilitzant el quocient de localització, que relaciona el pes d'un grup en una unitat espacial determinada amb el mateix pes en el conjunt del territori. De forma simple s'identifiquen les àrees de concentració (valors per sobre d'1) i de subrepresentació (per sota d'1).

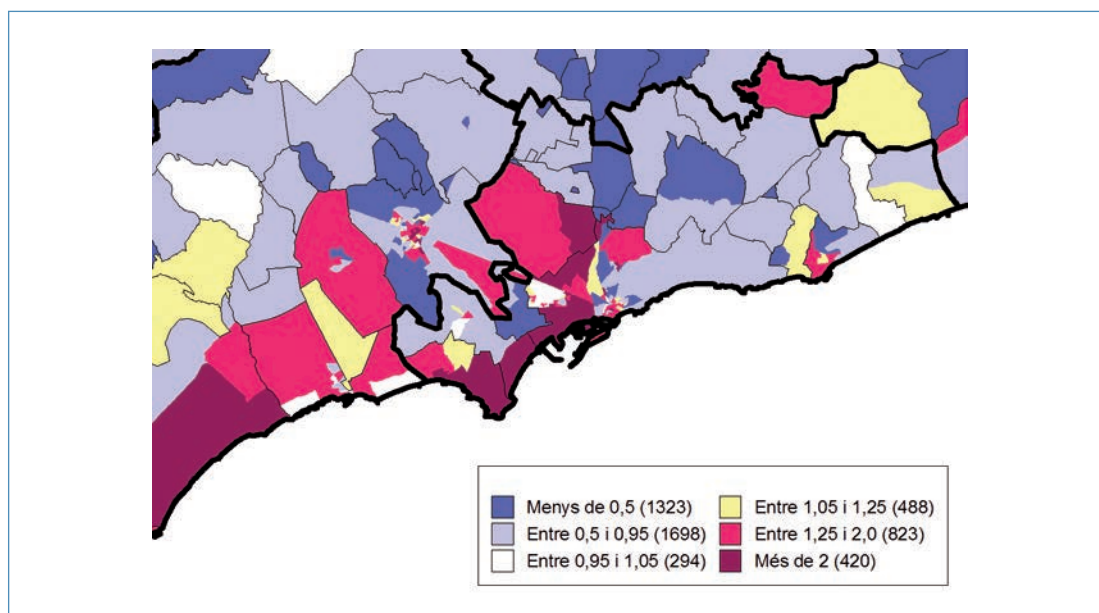
Torrassa, Pubilla Cases, la Florida o Collblanc, en el primer cas, o els del Besòs, Fondo i la Salut, en el segon, en són uns clars exemples.

Figura 2.29. Quocients de localització de la població de nacionalitat estrangera a Barcelona i municipis veïns, 2013

Font: elaboració CED, Padró continu de població, 2013, amb dades de l'IDESCAT.

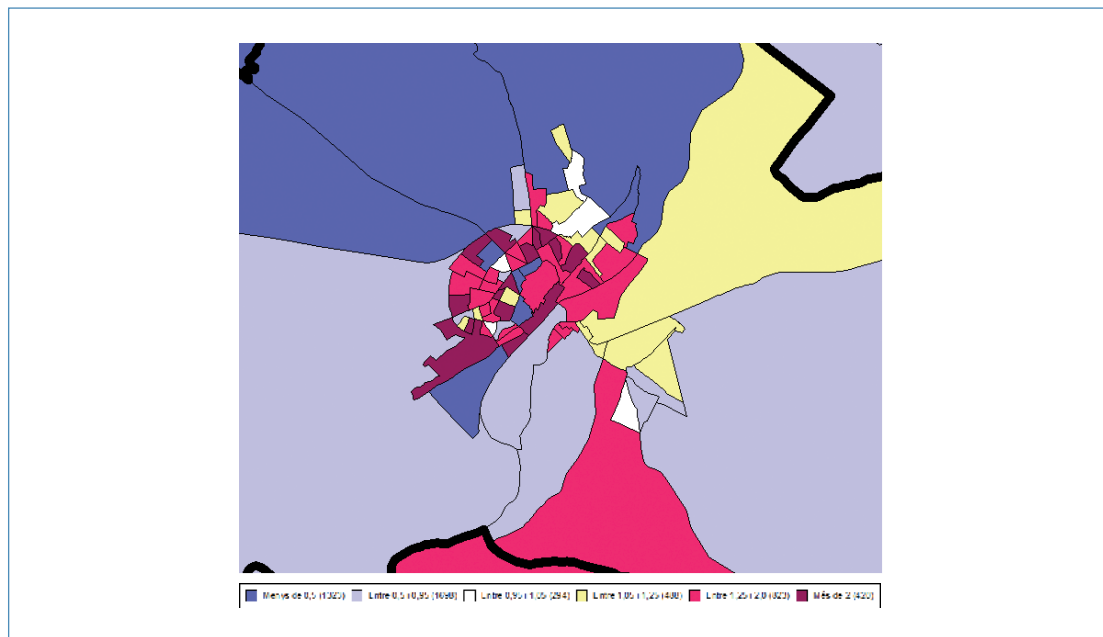
Figura 2.30. Quocients de localització de la població de nacionalitat estrangera a Tarragona, Reus i municipis veïns, 2013

Font: elaboració CED, Padró continu de població, 2013, amb dades de l'IDESCAT.

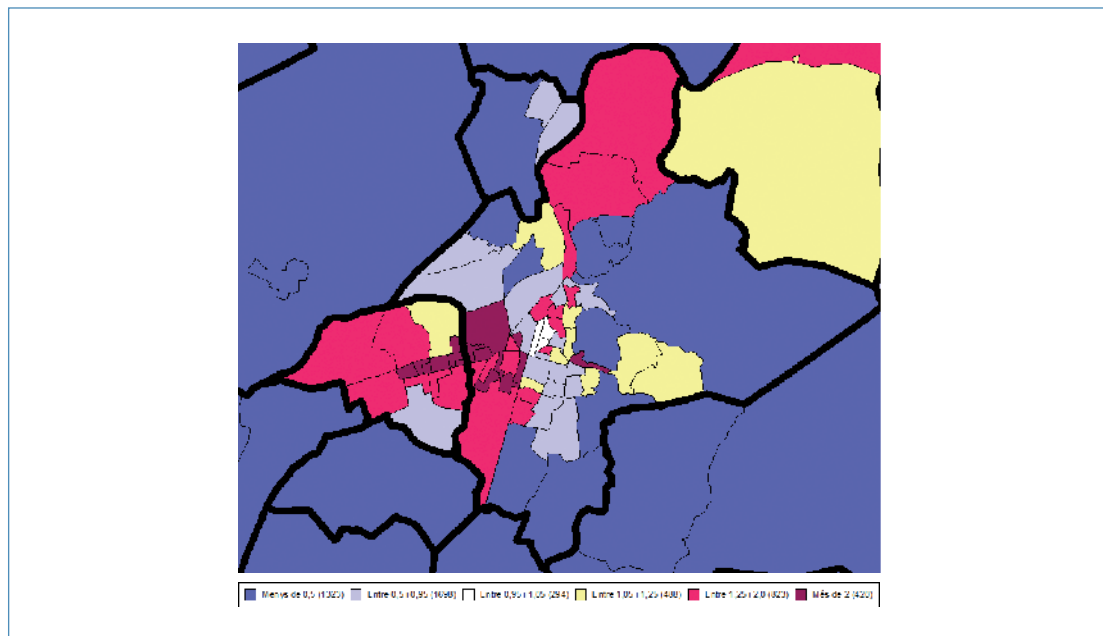

Figura 2.31. Quocients de localització de la població de nacionalitat estrangera a Lleida i municipis veïns, 2013

Font: elaboració CED, Padró continu de població, 2013, amb dades de l'IDESCAT.

Figura 2.32. Quocients de localització de la població de nacionalitat estrangera a Girona, Salt i municipis veïns, 2013

Font: elaboració CED, Padró continu de població, 2013, amb dades de l'IDESCAT.

A l'àrea metropolitana de Tarragona-Reus (figura 2.30), trobem quatre ciutats amb estocs elevats de residents estrangers, Tarragona i Reus (16,9% i 17% de la seva població, respectivament), més els municipis turístics de Salou (34%) i Cambrils (19,6%). A Tarragona, la immigració estrangera no ocupa el centre de la ciutat, i es troba als barris de ponent, als quals s'afegeix el barri perifèric de Sant Salvador, amb un pes important d'africans. A Reus, en canvi, són els romanesos i els búlgars, que es troben al centre històric, mentre que els africans es troben al mateix centre però també a diversos indrets de la perifèria.

La ciutat de Lleida, amb 28.086 residents i el 20,2% de la seva població, és el quart municipi català segons el nombre d'estrangers residents. Mostra un centre urbà amb barris situats força per sobre de la mitjana del país, especialment en el seu centre històric, un dels més grans de Catalunya. En seccions dels barris de Ferran-Estació, Instituts-Templers o Universitat s'arriben a superar el 40% de residents estrangers, amb marroquins, romanesos i algerians com a mostra de les nacionalitats principals (figura 2.31).

Finalment, en el cas de la ciutat de Girona (figura 2.32), el 18,6% d'estrangers residents contrasta amb el 40,5% del municipi veí de Salt, on es concentra la immigració internacional. En algunes seccions del barri de Santa Eugènia, limítrof i conurbat amb Salt, es troben percentatges d'estrangers per sobre del 40%, similars als del municipi de Salt, on això succeeix en 6 de les 15 seccions amb què compta el municipi. En aquestes concentracions, els marroquins són el grup més important, tot i que en comparació d'altres municipis catalans destaca el pes dels subsaharians (gambians i malians principalment) a Salt i dels hondurenys a Girona.

2.4. Conclusions

Abans de passar a resumir els principals trets del context demogràfic de la població estrangera, cal insistir en la incertesa afegida que l'estadística borrosa aporta a una situació que la crisi ja fa difícil d'interpretar, sobretot si ens referim a les tendències de futur. Aquesta primera dificultat l'encarna la divergència entre les dades de les estadístiques de variacions residencials i l'estimació que hi fa l'INE a l'enquesta de migracions. El problema s'agreuja en no disposar de la mateixa informació desagregada en una i altra font estadística, la qual cosa obliga a utilitzar unes fonts que, en ser bàsicament reflex d'un mateix registre estadístic, en canvi en donen una imatge força dispar. A banda d'aquesta primera divergència, cal assenyalar les greus mancances que en aquest temps de crisi deixen sentir més els seus efectes negatius sobre el coneixement, com les limitacions a l'anàlisi territorial que ha representat la conversió del cens de 2011 en una operació mostral, o la no-disponibilitat de xifres sobre la mobilitat intramunicipal, per exemple.

La diversitat i la mutabilitat de les estructures per sexe i edat de la població estrangera resident a Catalunya són uns fenòmens que, d'entrada, alerten del risc de generalitzar els resultats que es puguin trobar en les diferents dimensions considerades a cadascuna de les nacionalitats o, fins i tot, dels territoris en els quals s'haurà d'actuar. Les discrepàncies que s'observen en els perfils sociodemogràfics per sexe i edat es tradueixen en demandes i necessitats específiques en el territori i en xarxes de sociabilitat i interrelació amb la població autòctona, ni que sigui potencialment, molt variades.

Si hi ha hagut una millora substancial en els **indicadors laborals i econòmics** durant el darrer any, les dades disponibles no permeten afirmar que aquesta millora s'hagi estès

a la població estrangera resident a Catalunya. La dualització del mercat de treball i la concentració de la població estrangera en els sectors més castigats per la crisi, caracteritzats per la baixa qualificació, especialment en el cas dels homes, marcaran l'evolució preocupant de la desocupació. Tot i acceptar que l'augment de l'atur en el cas de la població estrangera és més susceptible de manifestar-se, especialment tenint en compte l'efecte d'addició de la població femenina que es declara activa, la concurrència a edats més joves de la població autòctona en el mercat de treball, o la seva integració en l'economia submergida, els resultats especialment per a algunes nacionalitats requereixen una atenció especial, sobretot quan aquestes mateixes nacionalitats acumulen els pitjors resultats en diferents indicadors utilitzats, com és el cas del nombre de llars amb tots els membres en edat activa sense treball i sense altres ingressos. El fet que sempre siguin unes nacionalitats les que apareguin amb pitjors indicadors d'integració laboral i econòmica fa sospitar que, a banda de les característiques de capital humà desiguals que sens dubte també hi intervenen, hi pot haver un procés d'integració segmentada agreujat per la crisi econòmica. Per altra banda, sense sortir de les estructures de la llar, en temps de crisi –com també ho van ser amb el cicle econòmic ascendent– aquestes estructures estan fortament mediatitzades per les estratègies migratòries, començant per la seva disminució producte de l'emigració, dins la tònica comuna a concentrar-se –igual que els autòctons– en les estructures protagonitzades per parelles amb fills o sense.

En relació amb la **dimensió escolar**, la presència d'alumnat estranger està condicionada a l'estructura de la mateixa població en edat escolar, tant pel que fa a la natalitat i la immigració en anys recents com a l'emigració durant el període de crisi. També a l'obtenció de la nacionalitat espanyola, especialment per a aquells alumnes nascuts a Espanya que acaben sent invisibles al registre estadístic –no a les demandes a l'aula–, i que es deixen sentir, sobretot, en el descens d'alumnat llatinoamericà –sense, però, que es pugui determinar quina proporció és deguda a les nacionalitzacions i quina a l'emigració. Resulta molt més preocupant l'aproximació indirecta que s'ha efectuat al fracàs escolar a través del percentatge d'alumnes que no varen obtenir el títol de graduat escolar durant el curs 2012-2013. Aquest resultat tindrà, sens dubte, unes conseqüències determinants en la integració social i cultural d'aquests infants. Finalment, el grau de coneixement del català depèn completament del sistema d'immersió lingüística. La integració en el sistema escolar és la garantia de coneixement de la llengua. La integració espacial de la població tindrà efectes notables en el coneixement de la llengua si es consideren els resultats més negatius d'aquells orígens que es caracteritzen per una forta segregació i concentració tant residencial com laboral, com passa, en general, amb la població asiàtica.

Finalment, en relació a la **dimensió territorial**, els nivells de concentració i segregació de la població estrangera a Catalunya resulten moderats –pel cap baix– en comparació tant d'altres realitats europees com de la mitjana espanyola. Lluny de la focalització dramàtica que, de vegades, els mitjans de comunicació i l'imaginari popular atorguen a l'anomenada ghettització, el creixement i la difusió de la població estrangera en el territori durant el període anterior a la crisi econòmica i la mateixa emigració a partir d'aquesta crisi, han tendit a rebaixar l'efecte de concentració per a la majoria de nacionalitats considerades. L'atomització territorial de la marginalitat, o el que en termes d'espai es pot anomenar la fragmentació territorial de la pobresa creuada amb les diferents nacionalitats, ha de rebre un tractament especial.

La crisi, associada a la disminució de fluxos migratoris, no s'ha d'entendre com un estancament de la dinàmica demogràfica i territorial de la població estrangera a Catalunya, ans al contrari. Per una banda, tot i disminuïda, la immigració, juntament amb una emigració selectiva i desigual –no són els mateixos els qui continuen immigrant que els qui emigren–, juntament amb la importància que pot tenir el creixement vegetatiu i la mobilitat inter i intramunicipal, poden estar reconfigurant la presència de la població estrangera al territori. Per altra banda, els canvis en la distribució de la població per nacionalitats poden donar lloc a processos de polarització i de diversificació inexistents abans o que havien passat desapercebuts.